

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**MİZAH TARZLARI ÖLÇEĞİ'NİN
(THE HUMOR STYLES QUESTIONNAIRE)
UYARLAMA ÇALIŞMASI**

12.5628

E. Ercüment YERLİKAYA

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2003

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**MİZAH TARZLARI ÖLÇEĞİ'NİN
(THE HUMOR STYLES QUESTIONNAIRE)
UYARLAMA ÇALIŞMASI**

725628

125628

E. Ercüment YERLİKAYA

DANIŞMAN: Prof. Dr. Banu Yazgan İNANÇ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2003

Çukurova Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Banu İnanç
Prof. Dr. Banu Yazgan İNANÇ
(Danışman)

Üye M. Bilgin
Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

Üye Ş. Uğuz
Yard. Doç. Dr. Şükrü UĞUZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

24/01/2003...

M. Pisunoğlu
Prof. Dr. Mahir PISUNOĞLU
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

MİZAH TARZLARI ÖLÇEĞİ'NİN (THE HUMOR STYLES QUESTIONNAIRE) UYARLAMA ÇALIŞMASI

E. Ercüment YERLİKAYA

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Banu Yazgan İNANÇ

Ocak 2003, 77 Sayfa

Bu araştırma mizah kullanımındaki bireysel farklılıklarla ilişkili dört boyutu ölçen çok boyutlu bir ölçeği (Humor Styles Questionnaire) Türk kültürüne uyarlamak amacıyla yapılmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmaları içinde çevirisi gerçekleştirilmiş, yapılan çeviri uzmanlarca değerlendirilip, geri çeviri yöntemi aracılığı ile orijinal formula eşdeğerliği sınanmış, yapı geçerliği, ölçüt bağıntılı geçerlik ile iç tutarlık ve test-tekrar test güvenilirliği ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Araştırma, Çukurova Üniversitesinin farklı fakültelerine devam eden toplam 1363 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliği için gerçekleştirilen ilk çalışma 530 kişilik bir örnekleme, ikinci çalışma 495 kişilik bir örnekleme, ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmaları 137 ve 138 kişilik iki ayrı örnekleme ve test-tekrar test güvenilirliği 15 gün arayla 63 kişilik bir örnekleme gerçekleştirilmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini sınamak için yapılan analizlerde ölçeğin orijinalindeki gibi dört faktörden oluştuğu ve 32 maddenin orijinal İngilizce formda yer aldıkları faktörlere yüklendikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mizah, mizah duygusu, mizah tarzları, mizah ölçekleri

ABSTRACT**THE ADAPTATION OF HUMOR STYLES QUESTIONNAIRE
INTO TURKISH LANGUAGE****E. Ercüment YERLİKAYA****MA Thesis, Department of Educational Sciences****Supervisor: Prof. Dr. Banu Yazgan İNANÇ****January 2003, 77 pages**

The main purpose of this study was to adapt a multi-dimensional questionnaire (Humor Styles Questionnaire), which assesses four dimensions relating to individual differences in uses of humor, into Turkish. Through the adaptation process the original form was translated into Turkish, reviewed by the English language experts and translated back into English. Studies were conducted to test construct validity, criterion-related validity, test re-test reliabilities and internal consistency.

Studies were conducted on a total sample consisted of 1363 university students attending different faculties of Çukurova University. The initial study was conducted with a sample of 530 students and the second study on a sample of 495 students respectively. The criterion-related validity was examined in a study using two separate samples consisting of 137 and 138 students and The test re-test reliabilities were computed using a data from a sample of 63 students who were administered the experimental form on two occasions 15 days apart.

Results of the study replicated the four-factor structure and indicated that all the 32 items had their first loading to their corresponding factor as in the English original scale.

Keywords: Humor, sense of humor, styles of humor, measures of humor,

ÖNSÖZ

Dostoyevski, bir insanın, gülüşüne bakarak o insan hakkında uzun boylu psikolojik araştırmalardan elde edebileceğimizden çok daha fazla bilgi edinebileceğimizi ifade etmiştir. Mizah duygusunun tutarlı bir kişilik özelliği olduğu ve bireysel farklılıklar gösterdiği bir gerçektir. Ancak yakın geçmişe kadar mizah duygusundaki ve kullanımındaki bireysel farklılıklar ünlü yazarın belirttiği kadar dikkate alınmamaktaydı. Birkaç yıl önce Kanadalı araştırmacılar Rod A. Martin ve Patricia Puhlik-Doris günlük mizah kullanımındaki bireysel farklılıkları tanımlayarak bu farklılıkları belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirdiler. Biz de bu ölçeği, mizah duygusunun önemli bir yere sahip olduğu Türk kültürüne ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanına kazandırmak amacıyla bu çalışmayı gerçekleştirmiş bulunmaktayız. Araştırmamızın, günlük yaşamda mizah duygusunun bireyler tarafından kendilerini ve kişiler arası ilişkileri geliştirici bir biçimde kullanılmasını artırmayı hedefleyen çalışmalara yön vermesini ve yaşamlarımızda olumlu ve uyumlu mizah tarzlarını çoğaltmasını diliyorum.

Araştırma sürecindeki yardım ve desteklerinden dolayı, danışmanım, Prof. Dr. Banu Yazgan İnanç'a, çalışmaya yaptıkları katkılarından ötürü Yard. Doç. Dr. Mehmet Bilgin'e ve Yard. Doç. Dr. Şükrü Uğuz'a, analizler sırasında değerli yardımlarını aldığım Yard. Doç. Dr. Sabahattin Çam'a, süreç boyunca her ihtiyaç duyduğumda benimle iletişim kuran Prof. Dr. Rod Martin'e, çevirilerin değerlendirilmesi ve geri çeviri çalışmalarındaki yardımları için Yard. Doç. Dr. Meral Atıcı, Yard. Doç. Dr. Neşe Cabaroğlu, Yard. Doç. Dr. Erdoğan Bada ve Yard. Doç. Dr. Zühal Okan'a verilerin toplanmasını mümkün kılan değerli öğretim elemanlarına ve araştırmaya veri sağlayan Çukurova Üniversitesi öğrencilerine, çalışmam boyunca bana destek olan bölüm hocalarım ve arkadaşlarıma, ayrıca Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve bu araştırmaya (SOSBE2002YL24) destek sağlayan Çukurova Üniversitesi Araştırma Fonu Saymanlığına teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Türkçe Özet	i
İngilizce Özet	ii
Önsöz	iii
Tablolar Listesi	vi

I.BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1.Genel Mizah Kuramları	3
1.1.1.Üstünlük Kuramları	4
1.1.2.Uyuşmazlık Kuramları	5
1.1.3.Psikoanalitik Kuramlar	7
1.2.Mizah Duygusu	8
1.3.Olumlu ve Olumsuz Mizah	9
1.3.1.Mizahın Olumlu Yanları	10
1.3.2.Mizahın Olumsuz Yanları	11
1.4.Problem	16
1.5.Araştırmanın Amacı	17
1.6.Araştırmanın Önemi	18
1.7.Sınırlılıklar	19
1.8.Tanımlar	19

II.BÖLÜM: MİZAH DUYGUSUNUN ÖLÇÜLMESİ İÇİN GELİŞTİRİLEN ARAÇLAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	20
2.1.Varolan Mizah Ölçekleri	20
2.1.1. Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği	20
2.1.2.Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği	22
2.1.3.Mizah Duygusu Ölçeği	23
2.1.4.Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği	24
2.1.5.Mizahi Davranış Ölçeği	25
2.2 İlgili Araştırmalar	27

III.BÖLÜM: YÖNTEM	35
3.1. Araştırma Modeli	35
3.2. Çalışma Grubu	35
3.3. Mizah Tarzları Ölçeği	37
3.4. Ölçek Uyarlama Çalışmasındaki Aşamalar	39
3.5. MTÖ'nün Uyarlanması Çalışmasında Yapılan İşlemler	41
3.5.1. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları	42
3.5.1.1. Geçerlik Çalışmaları	42
3.5.1.2. Güvenirlik Çalışmaları	43
3.6. Veri Toplama Araçları	43
3.6.1. Beck Depresyon Envanteri	44
3.6.2. Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği	44
3.6.3. Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri	45
3.6.4. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği	45
3.6.5. Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği	44
3.7. Verilerin Toplanması	47
3.8. Verilerin Çözümlemesi	47
IV.BÖLÜM: BULGULAR	48
4.1. Çeviri Çalışmalarına İlişkin Bulgular	48
4.2. Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular	48
4.2.1. Yapı Geçerliği Çalışmalarına İlişkin Bulgular	48
4.2.2. Ölçüt Bağıntılı Geçerlik çalışmalarına İlişkin Bulgular	53
4.3. Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular	56
V.BÖLÜM: YORUM ve TARTIŞMA	60
5.1. Çeviri Çalışmalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Yorumlar	60
5.2. Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Yorumlar	61
5.3. Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Yorumlar	67
VI.BÖLÜM: SONUÇ ve ÖNERİLER	69
KAYNAKÇA	71
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Birinci Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Fakültelere ve Cinsiyete Göre Dağılımı	36
Tablo 2: İkinci Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Fakültelere ve Cinsiyete Göre Dağılımı	36
Tablo 3: Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Örneklemleri Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	37
Tablo 4: MTÖ'nün Deneysel Türkçe Formundaki Maddelere İlişkin İlk Çalışma Sonucunda Elde Edilen Faktör Yükleri	49
Tablo 5: MTÖ'nün Deneysel Türkçe Formundaki Maddelere İlişkin İkinci Çalışma Sonucunda Elde Edilen Faktör Yükleri	51
Tablo 6: Faktörlerin Birbirleriyle Gösterdikleri Korelasyon Katsayıları	53
Tablo 7: MTÖ Alt ölçekleri ile Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri Puanları Arasındaki Korelasyonlar	54
Tablo 8: MTÖ Alt ölçekleri ile Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar	55
Tablo 9: Maddelerin Aritmetik Ortalama, Standart sapma ve Madde-Alt ölçek Toplam Puan Korelasyonları	56
Tablo 10: MTÖ Alt ölçeklerinin İç tutarlık Katsayıları	58
Tablo 11: MTÖ Alt ölçeklerinin Test-tekrar Test Korelasyon Katsayıları	58

I.BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde mizah, geniş bir biçimde oldukça istendik -hatta üstün- bir kişilik özelliği olarak kabul edilmekte ve yüksek mizah duygusuna sahip bireylerin olumlu birtakım kişilik özelliklerine de sahip oldukları düşünülmektedir. Bu konuda özellikle son yıllarda yapılan çalışmalar mizahın, olumlu kişilik özellikleri ve uyumlu başa çıkma becerileri ile ilişkileri, stres ve kaygı azaltıcı etkileri ve kişiler arası ilişkileri geliştirici yönleri üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmaların yanında sözü edilen olumlu özelliklerinden dolayı mizahın psikolojik danışma ortamlarında terapötik amaçlarla kullanılabileceği yönündeki düşüncelerde ve bu doğrultudaki çalışmalarda da dikkate değer bir artış söz konusudur. Bunun yanında günümüzde mizahın, sözü edilen bu olumlu yönlerinin incelendiği çalışmalarda sıklıkla tek boyutlu bir değişken olarak ele alındığı ve de mizah ölçümleri için kullanılan ölçme araçlarının, mizah duygusunun kendiliğinden olumlu ve uyumlu bir kişilik özelliği olduğu düşüncesinden yola çıkılarak geliştirildikleri gözlenmektedir.

Ancak mizah kavramının içeriği ve tarihsel evrimi gözden geçirildiğinde tek boyutlu ve bütünüyle olumlu ve yararlı bir kişilik özelliği olduğunu iddia etmek zorlaşmaktadır. Platon ve Aristoteles gibi klasik çağ filozoflarından bu yana felsefe, edebiyat, psikoloji, sosyoloji gibi farklı disiplinlerden birçok araştırmacının ilgisini çeken ve üzerinde bugün de tartışılan bir kavram olan mizahın, günümüzde var olan eğilimin aksine bütünüyle olumlu bir özellik olarak ele alınmadığı görülmektedir. Diğer yandan bu konuyla ilgilenen farklı disiplinlere mensup araştırmacıların, mizahın (humor) ve mizah duygusunun (sense of humor) herkesçe kabul edilebilecek bir tanımını yapmanın zorluğu üzerinde hemfikir oldukları da bir gerçektir.

Mizah (Humor) kavramının etimolojisini incelediğimizde, Klasik Yunan kuramında beden tarafından üretilen ve insan karakterini belirleyen dört temel salgı için kullanıldığını görmekteyiz (Özünü, 1999). Kavramın kökeni yüzyıllar öncesine dayanmaktaysa da,

mizah her dönemde bugün anıldığı gibi olumlu bir özellik olarak kabul edilmemiştir. On yedinci yüzyıl Avrupa'sında mizah, sosyal normlardan sapmayı, tuhaf davranışları ve karakterleri betimleyen bir kavram olarak kullanılmaktaydı. Tuhaf davranışlara sahip kimselere gülünmesi nedeniyle de kavram ilk kez komik içeriğine kavuşmuştu (Ruch, 1998). Daha sonraları kavram, mizahla uğraşan ve diğerlerini güldürmekte yetenekli olan kimseleri betimlemek için kullanılmıştır. Ancak bu ifade bile mizaha bugün yaygın bir şekilde yüklenen olumlu anlamdan uzaktır. On yedinci yüzyılın sonlarına değin mizah, olumlu bir özellik olarak görülmemiştir (Ruch, 1998). Bu dönemde tuhaf karakterlere gülmektense, insanların nazikçe gülümsemeleri ve çevrelerindeki dünyaya hoşgörü göstermeleri gerektiği vurgulanmıştır. Bu şekilde mizah, tuhaf ve alışılmadık davranışlara ve bu davranışlara gülünmesine bağlı olarak kazandığı olumsuz yükünü on sekizinci yüzyıldaki insancıl hareketlerin etkisiyle yitirmiştir. Böylece mizah etik olarak niteliksiz bir kavram olmaktan çıkarak olumlu ve ahlaki olarak üstün bir özellik ve erdem olmuştur.

Gülmenin toplumsal olarak daha kabul edilebilir ifadelerini ayrıştırabilmek amacıyla mizah kavramına filozoflarca daha dar ve özelleştirilmiş bir anlam yüklenmiştir. Espri, komedi, aşağılama ve ironi gibi gülme ile ilişkili diğer fenomenlerden farklı olarak mizah, dünyadaki aksaklıklar ve insan doğasının genel zayıflıkları karşısında sempatik, hoşgörülü ve iyilikçi bir eğlenceli bakışı temsil eder olmuştur. Mizah aynı zamanda kişinin kendisini çok fazla ciddiye almadan kendisi hakkında da benzer bir bakış açısına sahip olması anlamını da kazanmıştır. Bu şekilde mizah (humor) kavramı, diğer gülme kaynaklarından farklı bir anlama sahip olmuştur. Benzeri bir ayırım daha sonraları Freud (1928) tarafından yapılmış ve Maslow (1954), Allport (1961) ve Vaillant (1993) gibi kuramcılarca da tekrarlanmıştır (Akt., Martin, 1998).

Yirminci yüzyılda mizah kavramı bu dar anlamını yitirip gülme ile ilişkili tüm fenomenleri içeren bir biçim almıştır. Mizah artık her tür gülmeye, şakaya, stand-up komediye, televizyonda yayınlanan durum komedilerine, politik yergiye ve dalga geçmeye değinmek için kullanılan bir kavram haline gelmiştir (Martin, baskıda). Bu haliyle mizah, olumlu ve yararlı olabileceği gibi saldırgan, düşmanca ve zararlı da olabilmektedir (Ruch, 1996). Son 20 -30 yılda mizahla ilgili çalışmalarda araştırmacıların, mizahın diğer

değişkenlerle ilişkisini ampirik bir temelde açıklamaya çalışırken kavramı bu geniş içeriği ile ele alma eğiliminde oldukları ancak daha önce tanımlanan dar anlamdaki olumlu tanımını kullandıkları gözlenmektedir. Diğer bir deyişle araştırmacıların mizaha ilişkin çalışmalarında kavramı olumlu ve uyumlu tanımını ile ele aldıkları, ancak mizaha bu tanıma aşacak derecede geniş bir içerik yükledikleri söylenebilir. Bu çalışmalarda farklı mizah tarzlarına pek dikkat edilmediği gözlenmektedir. Mizahın hem uyumlu hem de uyumsuz bir biçimde kullanılabileceğinin fark edilmesi önemlidir. Stresle başa çıkmanın etkili bir yolu olmasının, benlik saygısını geliştirmesinin ve kişiler arası ilişkilerdeki yakınlığı artırmasının yanında sorunlarla yapıcı bir biçimde başetmekten kaçınmanın ve daha şansız kimseleri aşağılamanın bir yolu olarak da kullanılabilir.

Tarihsel süreç içerisinde mizah kavramının çok farklı biçimlerde açıklandığı ve çok farklı içeriklere sahip olabildiği bilinmektedir (Martin, 1998). Mizaha ilişkin kuramları gözden geçirdiğimizde birbirinden çok farklı yaklaşımlarla karşılaşırız. Kuramlar arasındaki bu anlaşmazlıkların temel noktalarından biri mizahın ne derece olumlu ve sağlıklı olduğu ya da birtakım zararlı öğeler içerip içermediğidir. Bazı yazarlar mizahın mantığa olan üstünlüğüne ve insanın evriminin işareti olduğuna değinirken bazıları alay ve kırıcılığa dayandığı için istenmeyen özellikler kategorisinde yer alması gerektiğini dile getirmişlerdir (Keith-Spiegel, 1972). Mizahın olumlu katkılarına örnek olarak beden ve akıl sağlığıyla varsayılan ilişkisi ve hastalıklardan korunmadaki rolüne değinilmiştir. Diğer yandan bazı yazarlar, mizahın antisosyal, mazoşist ya da kompulsif kişilik boyutlarıyla da ilişkili olabileceğini dile getirmişlerdir.

1.1.Genel Mizah Kuramları

Mizahın doğası hakkında mizah kuramcılarının farklı düşünceleri vardır. Bu yaklaşımlara ilişkin farklı sınıflandırmalar yapmak mümkün olmakla birlikte literatürde sıkça yapıldığı gibi mizahın doğasına ilişkin kuramları Üstünlük Kuramları, Uyuşmazlık Kuramları ve Psikoanalitik Kuram olmak üzere üç temel yaklaşım çerçevesinde değerlendirebiliriz.

1.1.1.Üstünlük Kuramları (Superiority Theories)

Gülmenin, diğer insanlar (ya da durumlar) karşısında yaşanan zafer duygusundaki kökleri, üstünlük kuramlarının temelini oluşturur. Diğerleri ile karşılaştığımızda, kendimizi daha az aptal, daha az çirkin, daha az şanssız ve daha az güçsüz bulmak bizi sevindirir. Üstünlük ilkesine göre diğer insanların aptalca hareketleri ile dalga geçmek, alay etmek ve gülmek mizah deneyiminin temelini oluşturur (Keith-Spiegel, 1972).

En eski mizah kuramlarından birisi mizahın acı ve hazzın bir birleşimi olduğunu ifade eden Plato'ya aittir. Plato'ya göre mizah, başkalarının talihsizliği karşısında bizim ortaya çıkan üstünlüğümüzün sağladığı haz ve başkalarının bize gülmelerine yol açan üstünlükleri karşısında duyduğumuz acının bir birleşimidir (Eastman, 1972; Sanders, 2001). Aristoteles'e göre ise gülünç olanın özü, soylu olmayışa ve kusura dayanır. Fakat bu kusur hiçbir acılı ve hiçbir zararlı etkide bulunmaz (Sanders, 2001). Hobbes (1651) gülmeyi diğerlerinin zayıflıklarını gözleyerek ve bunları kendimizdeki seçkinlikle karşılaştırarak ulaştığımız "beklenmedik bir zafer" olarak tanımlamıştır (Akt., Keith-Spiegel, 1972). Diğer bir deyişle gülmek, insanların diğerlerini kendilerinden daha aşağıda görerek zevk aldıkları saldırgan bir tutumdan ileri gelir.

Bergson (1996) ise bizi güldüren şeylerin başkalarının kusurları olduğunu genel olarak kabul etmekle birlikte mizahın arı zekaya seslendiğini ve gülmenin heyecanla bağdaşmayacağını ileri sürmüştür. Bu kusurların gülünç olabilmesi için bizi duygulandırmaması gerçekten zorunlu tek koşuldur. Bergson' a göre gülmek, açığa vurulmayan bir utandırma amacıyla birlikte dıştan bir düzeltme amacı taşır. "Toplum bir cezalandırma tehdidini değilse bile hiç olmazsa gene korkulacak bir aşağılama olasılığını herkesin tepesinde dolandırır. Gülmenin işlevi de bu olmalıdır. Gülünen kişi için her zaman biraz utandırıcı olan gülmek gerçekten de bu kişiye toplumun yüklediği bir tür angaryadır" (Bergson, 1996, s.71).

Ludovici (1932) mizahın, kişinin bir durum karşısında kendisini bu duruma bir başkasından daha iyi uyum sağlamış hissetmesinden doğan üstün bir uyum duygusu konusu olduğuna inanır. Böyle bir durumda, kurbanın yani karşısında kendimizi daha üstün hissettiğimiz kişinin saygınlığı arttıkça yaşanan haz da artar (Akt., Keith-Spiegel, 1972).

Üstünlükle ilişkili kavramları içeren kuramlar kuşkusuz bu kadarla sınırlı değildir. Birçok düşünür ve yazar, zafer duygusuyla yaşanan mutluluk, rakipleri geçmenin verdiği haz, başkasının zor durumda olmasından alınan keyif, diğerlerinin talihsizliği, acıları, kusurları, çirkinlikleri ya da aptalca davranışları karşısında duyulan haz gibi üstünlükle ilişkili kavramlara mizaha ilişkin açıklamalarında yer vermişlerdir (Keith-Spiegel, 1972; Martin, 1998).

1.1.2.Uyuşmazlık Kuramları (Incongruity Theories)

Tutarsız, uyuşmaz düşünce veya durumların birlikteliğinden ya da alışlagelmiş kurallardan farklı olan düşünce ya da durumların sunulmasından doğan mizah, uyuşmazlık kuramlarının temelini oluşturur.

İlk uyuşmazlık kuramcılarının en ünlüleri Kant ve Schopenhauer'dir. Kant'a (1790) göre gülme ansızın boşa çıkan bir bekleyişten doğar (Akt., Keith-Spiegel, 1972). Olaylar beklenilenin dışında geliştiği zaman, insanlar bir çeşit şoka uğrarlar. Umulanın tersi bulunduğu sonuç insanların gülmesine neden olur. Diğer bir deyişle beklentilerimiz ve farkındalığımız arasındaki uyuşmazlık algılandığında sonuç, gülmedir. Bu yaklaşıma göre hazzı, diğerleri karşısında hissettiğimiz kaba üstünlük duygularından ziyade, başlangıçta bize ciddi görünen bir şeye farklı bir perspektiften baktığımızda hiç de ilk algıladığımız gibi olmadığını anladığımızda yaşarız. Algıdaki bu değişme ve gerçekleşmeyen beklentiler haz olarak bildiğimiz bir memnuniyetle sonuçlanır ve genellikle gülmeye birlikte ortaya çıkar (Martin, 1998).

Schopenhauer'a göre (1819) gülmenin nedeni, ilişkili olduğunu düşündüğümüz nesnelere ve kavramlar arasındaki uyuşmazlığın aniden algılanmasıdır ve gülme bu

uyuşmazlığın ifadesidir. Bir düşünce ve algı arasında bir çelişki oluştuğunda algı her zaman doğrudur. Bu nedenle, Schopenhauer'a göre bir algının düşünce üzerinde doğruluğunun gerçekleşmesi hazza yol açar (Akt., Keith-Spiegel, 1972).

Spencer (1860) ise her uyuşmazlığın gülmeye neden olmayacağını, yalnızca azalan bir uyuşmazlık durumunun gülmeye yol açacağını belirtmiştir. Örneğin dikkate alınmayacak kadar küçük bir varlık beklenmedik bir biçimde büyük bir şeye dönüştüğünde yani artan bir uyuşmazlık durumunda ortaya çıkan duygu merak olacaktır (Akt., Keith-Spiegel, 1972).

Bergson mizahın temelinde yatan nedenin "canlının üstüne kaplanmış mekanik" olduğunu düşünür (Bergson, 1996). Bergson'a göre insan bedeninin durumları, jestleri ve devinimleri, bu beden bize basit bir makineyi düşündürdüğü ölçüde komiktir. Bir durum aynı anda birbirinden farklı iki olay dizisine ait olduğunda ve birbirinden tamamen farklı iki ayrı anlamda ifade edilebildiğinde daima komiktir.

Cicero (1881) çok önceleri uyuşmazlık ve üstünlük yaklaşımlarının bir birleşimi sayılabilecek bir kuramı ortaya atmıştır. Beklentilerimiz hayal kırıklığı ile sonuçlandığında ve aslında bu bizim hatamızdan dolayı olduğunda kendimize ve kendi hatamıza güleriz. Cicero'ya göre kendimizi küçük görür ve engellenen kendi beklentilerimizin sonucuna güleriz (Akt., Eastman, 1972).

Uyuşmazlık kuramlarından bir diğeri de Guthrie'ye aittir. Guthrie'ye göre (1903) gülme, her şeyin düzenli olduğuna inandığımız bir durumda varolan uyuşmazlıktan ve kaostan doğar (Akt., Keith-Spiegel, 1972). Benzer biçimde Leacock da (1935) mizahı, bir şeyin olması gerektiği biçimiyle ve karşıtıyla, olamayacağı biçimiyle eşleşmesinin bir sonucu olarak görür (Akt., Keith-Spiegel, 1972). Görüldüğü gibi uyuşmazlık kuramcılarının hemen hemen hepsi, mizahın, birbiriyle bağdaşmayan iki ya da daha fazla kavram ve düşüncenin eşleşmesinin sonucu olduğunu ifade etmişlerdir.

1.1.3.Psikoanalitik Kuram (Psychoanalytic Theory)

Freud mizaha ilişkin kuramını iki yayınlara ortaya koymuştur. 1905 yılında yayınladığı "Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri" isimli kitabında "gülünç, espri ve mizah" kavramları ve bu kavramların süreçleri arasındaki farklılıklarla ilgilenmiştir. 1928 yılında yayınladığı makalesinde ise bu üç mizah kategorisini ayrıntıları ile incelemiştir (Keith-Spiegel, 1972; Martin 1998).

Espriler, bireyin, normalde bastırılacak olan cinsel ve saldırgan duygularını ifade etmesine izin veren bir takım teknikleri kapsar. Bu dürtüler basit haz ifadeleri olabileceği gibi karmaşık engellenme ifadeleri de olabilir (Martin, 1998). Sosyal sınırlamalar regresif, çocuksu, cinsel ve saldırgan davranışların doğrudan ortaya konmasına izin vermez. Bu bastırılan şeylerin bir süre için aniden ortaya çıkmasında espriler süperegoyu aldatıcı bir kamuflej işlevi görür (Keith-Spiegel, 1972).

Freud, gülünç hazzı açıklarken uyumsuzluk ve üstünlük kuramcılarından farklı bir bakış açısı taşımaktadır. Ona göre gülünç hazzı ortaya çıkaran şey, zıt düşünceler arasında salınan dikkatimiz ya da yaşadığımız üstünlük duyguları değil, psişik enerji harcamasındaki bir tasarruftur. Bir başkasının amacını gerçekleştirmek için harcayacağını tahmin ettiğimiz enerji miktarı ile onun kullandığı enerji miktarı arasında bir fark olduğunda gülünç ortaya çıkar. "Gülünç etki açık olarak iki yük harcaması - kişinin kendi harcaması ve "empati" yoluyla tahmin edilen diğer kişinin harcaması - arasındaki farka bağlıdır; yoksa farkın hangisinin lehine olduğuna değil" (Freud, 1998). Diğer bir deyişle normal amacı için artık gerekli olmayan psişik enerji gülme yoluyla harcanır (Martin, 1998).

Esprilerden ve gülünçten ayrı bir kategori olarak mizahi haz, duygu harcamasındaki bir tasarruftan doğar. Acıma duygusundan tasarruf, mizahi hazzın en sık kullanılan kaynaklarından biridir. Mizah türü, mizahın lehine tasarruf edilen duygunun doğasına göre olağanüstü değişiklik gösterir (Freud, 1998). Diğer bir deyişle bireyin normalde korku, üzüntü ya da öfke gibi olumsuz duygular yaşamasına yol açacak durumlarda, eğlendirici ya da birbiriyle uyumsuz bir takım bileşenlerin algılanması

kişinin bu olumsuz duyguları yaşamamasını sağlar (Martin, 1998). Savunma süreçleri, kaçma refleksinin ruhsal karşılıkları olup içsel kaynaklardan gelen hoşnutsuzluğun yaygınlaşmasını önleme görevini yerine getirirler. Mizah bu savunucu süreçlerin en üstünü sayılabilir. O bastırmanın yaptığı gibi huzursuz edici duyguyu taşıyan düşünsel içeriği bilinçli dikkatten kaçırmayı küçümser ve böylece savunmanın otomatizminin üstesinden gelir. Bütünde mizah, gülünce, espriden daha yakındır (Freud, 1998).

Esprilerdeki haz ket vurmaya yönelik harcamanın tasarrufundan, gülünçteki haz düşünmeye yönelik harcamanın tasarrufundan ve mizahtaki haz da duygulara yönelik harcamanın tasarrufundan doğar. Zihinsel işleyişimizin her üç türünde de haz, bir tasarruftan doğmaktadır. Her üçü de zihinsel etkinlikten, o etkinliğin gelişimi boyunca gerçekten yitirilmiş olan bir hazzı yeniden elde etmenin yöntemlerini temsil etmede birleşmektedir. "Bu araçlarla ulaşmaya çalıştığımız keyif, genelde, ruhsal işleyişimizi küçük bir enerji harcamasıyla yürüttüğümüz bir yaşam döneminin ruh halinden - gülünçten habersiz olduğumuz, espri yeteneğimizin olmadığı ve yaşamımızda kendimizi mutlu hissetmek için mizaha gereksinme duymadığımız çocukluğumuzun ruh halinden - başka bir şey değildir" (Freud, 1998, s.265)

1.2. Mizah Duygusu

Alandan ve alan dışından birçok kimse yaşamımızda mizah duygusuna çok önemli bir rol yüklemektedirler. Günlük yaşamda, insanların davranışlarını açıklarken mizah duygusuna sahip olmalarından ya da olmamalarından söz etmekteyiz. Bunun yanında bireylerin bu özelliğe değişik derecelerde sahip olduğu konusunda da birçok kişi hemfikirdir. Ancak bir kimsenin mizah duygusuna sahip olduğunu söylerken kastettiğimiz şeyin ne olduğu herkes için pek açık değildir. Eysenck (1972) bunu söylediğimizde üç farklı şeyi ifade ediyor olabileceğimizi belirtmiştir: (1) karşımızdaki insanın bizim güldüğümüz şeylere gülüyor olduğunu (komformist anlam), (2) o kimsenin kolayca ve oldukça fazla gülüp eğlenebildiğini (niceliksel anlam), (3) o kimsenin komik şeyler söyleyerek diğer insanları çok fazla güldürdüğünü (üretici anlam).

Hehl ve Ruch (1985) Eysenck'in listesini geliştirerek, mizah duygusundaki bireysel çeşitliliğin şu farklılıklarla ilişkili olabileceğini belirtmişlerdir: (1) bireylerin şakaları ve mizahi uyarıları anlama dereceleri; (2) mizahı ve gülme tepkilerini hem niteliksel hem de niceliksel olarak ifade ediş tarzları; (3) mizahi yorumlar ve algılamalar yaratma yetenekleri; (4) farklı tipteki şakaları, karikatürleri ya da diğer mizahi materyalleri beğenmeleri; (5) kendilerini güldüren kaynakları etkin biçimde arama dereceleri, (6) fıkralar ve komik olaylarla ilgili hafızaları; (7) mizahı, bir başatma mekanizması olarak kullanma eğilimleri (Akt., Martin, 1998). Bunun yanında Babad (1974) mizah üretimi ile yeniden üretimini birbirinden ayırmış ve bu iki ayrı özelliğin birbiri ile ilişkili olmadığını bulmuştur. Mizah duygusuna atfedilen yaygın bir başka anlam da kişinin kendisini çok fazla ciddiye almayıp, kendi hataları ve zayıflıklarına da gülebilmesidir (Akt., Martin, 1998). Araştırmacılar yukarıda sözü edilen bireysel farklılıkları belirtirken, mizah tarzı, mizah kullanımı, mizahi mizaç ya da basit bir biçimde mizah kavramlarını kullanmaktadırlar (Ruch, 1998).

1.3. Olumlu ve Olumsuz Mizah

Mizah üzerinde yapılan çağdaş psikolojik araştırmaların hemen hepsi, mizah duygusunun psikolojik sağlık ve iyilik durumunu geliştiren olumlu ve istenir bir kişilik özelliği olduğu varsayımına dayanmaktadır. Araştırmacılar genellikle yüksek bir mizah duygusuna sahip olan bireylerin; iyimserlik, kendini kabul, özgüven ve özerklik gibi olumlu bir takım özelliklere de sahip olduklarını varsaymışlardır. Mizah duygusu yüksek insanların aynı zamanda stresle daha etkin bir biçimde baş çıkabildikleri, genellikle daha az olumsuz duygular yaşadıkları, bedensel olarak daha sağlıklı oldukları ve diğerleri ile daha olumlu ve sağlıklı ilişkiler kurabildikleri düşünülmektedir (Kuiiper ve Martin, 1998). Bu olumlu mizah yaklaşımlarının savunucuları yakın geçmişte atölye çalışmaları, seminerler ve popüler kitaplar aracılığı ile okullarda, işyerlerinde, hastanelerde, psikolojik danışma oturumlarında mizahın desteklenmesine yönelik çalışmalara girişmişlerdir. Bu düşünceler aynı zamanda popüler medyada da oldukça fazla ilgi görmüş ve televizyon programlarında, gazete ve dergi haberlerinde, köşe yazılarında mizahın ve gülmenin faydaları bolca övülmüştür.

Bunun yanında mizah geride bıraktığımız yüzyıl boyunca bilimsel araştırmalara konu olmuş ve araştırmacılar, kavramın doğasını ampirik bir temelde anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Bu araştırmalar ve çalışmalar sonucunda mizaha ilişkin farklı sonuçlar elde edilmiş ve farklı kuramlar ortaya konmuştur. Kimi araştırmacı ve kuramılar mizahın psikolojik sağlık ve iyilik durumu ile ilişkili olarak olumlu etkilerine değinirken, kimileri de bunun tersine mizahın bu yöndeki olumsuz etkilerini dile getirmişlerdir.

1.3.1.Mizahın Olumlu Yanları

Mizah birçok ünlü yazar tarafından, insan yaşamında pozitif bir g olarak ele alınmıştır. Psikoloji literatürü içinde Freud ve birçok kişilik kuramısı mizahı sağlıklı ve uyumlu (adaptive) bir başetme stratejisi olarak tanımlamışlardır. Rollo May (1953) mizah duygusunun, insanların benlik duygularını korumalarına yardımcı olduğunu belirtmiş ve kişinin probleminden yeterince uzaklaşarak bu Şekilde kendi sorunu üzerinde bir perspektif kazanmasının yolu olarak işlev gördüğünü dile getirmiştir (Akt.Goldin ve Bordan, 1999). Frankl (1946) bir kimsenin kendisine glebilmesinin çok önemli bir insani nitelik olduğunu öne sürmüştür (Akt. Cohen, 1977). Allport da (1961) benzer bir Şekilde, mizah duygusunun gelişmiş sağlıklı bir kişilik özelliği olduğunu ileri sürerek, gelişmiş mizah duygusunu kişinin kendisine glebilmesi olarak tanımlamış ve bunun kaba Şakalar ve bayağı gldrden farklı olduğunu dile getirmiştir. Ancak bu diğer tür mizahın sağlıksız olduğunu ya da gelişmemiş kişiliğin göstergesi olabileceğini belirtecek kadar ileri gitmemiştir (Akt. Puhlik-Doris, 1999). Allport (1950) ayrıca kendine gülmeyi öğrenen bir nevrotiğin kendini yönetme ya da tedavi etme yolunda olduğunu öne sürmüştür (Akt. Cohen, 1977). Rogers (1961) ve Maslow'a (1954) göre mizah kendini gerçekleştirmiş bireyin temel özelliklerinden biridir (Akt., Martin, 1998). Maslow (1954) kendini gerçekleştirmiş kişilerde bulunan mizah türünün, saldırgan olmadığını söylemiş, ve bu insanların kendilerini üstün hissettiren Şeylere ya da saldırgan ve cinsel mizaha glmediklerini dile getirmiştir. Bunun yanında bu kişiler mazoşizme kaçmadan kendilerini eleştiren Şeylere de glmektedirler (Akt., Martin, 1998). Sağlıklı bir mizah duygusunu nelerin oluşturduğu üzerindeki farklı bakış açıları, mizahın stresle başa çıkmadaki, kişinin problemi üzerinde

perspektif kazanmasındaki ve kendini çok fazla ciddiye almamasındaki rolünü vurgulamışlardır. Bunlar mizahın intrapsişik işlevleri olarak ifade edilebilir.

Mizahın sosyal alanda da olumlu ve sağlıklı etkilerinin olduğu belirtilmiştir. McGee (1982) mizahın bireyin diğerleri ile ilişkiler kurmasında yardımcı bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Davies (1982) ise etnik mizah gibi mizah türlerinin grubun toplum içindeki yeri ile ilgili kaygılarını azaltıcı bir işlevi olduğunu dile getirmiştir. Bu, grup üyeleri arasında grup dışındakiler hakkındaki yapılan ve paylaşılan espriler aracılığıyla başarılmaktadır (Akt. Puhlik-Doris, 1999). Mizahın sosyal alanda bir diğer faydası da grubun bir kimlik ve dayanışma oluşturmasına yardımcı olmasıdır. Lowe (1986) diğerleri hakkında yapılan espriler aracılığıyla, birlikte gülerек kurulan yakınlığın yanı sıra, grup üyelerinin grup tarafından neyin kabul edilebilir ve neyin kabul edilemez olduğu konusunda bir anlayış geliştirdiğini öne sürmüştür. Lowe'a göre mizah, grup üyelerinin fikirlerini espriler aracılığıyla paylaştığı gruplarda da grup içi çatışmaları azaltıcı bir rol oynar (Akt., Puhlik-Doris, 1999). Bunlar mizahın olumlu kişiler arası işlevleri olarak ifade edilebilir.

1.3.2. Mizahın Olumsuz Yanları

Spencer (1989) yaptığı nitel bir çalışmayla mizahın potansiyel zararlı etkilerini ortaya koymuştur. Amerika'da üniversite kampüslerinde Yahudi öğrencilere ilişkin yapılan çalışmada, mizahın, özellikle Yahudi karşıtlığı ve cinsiyet ayrımcılığı içeren önyargı ve kalıp yargıları desteklemekte ve güçlendirmekte kullanıldığı bulunmuştur. Spencer, mizahın, iletişimin sosyal olarak kabul edilebilir bir biçimi olduğu için bu bağlamda kullanıldığını tahmin etmiştir. Bunun yanında mizah, ırkçılık ve önyargılı olma suçlamalarına karşı bir savunma da sağlamaktadır. Çünkü bu tip mizahı kullanan kişi yaptığı ya da söylediği her şeyi espi amacıyla yaptığını ve kötü bir niyetinin olmadığını söyleyebilir. Ancak Spencer Yahudilerin varlığı ve de şık olma eğilimlerine ilişkin ince ve zararsız esprilerin hemen hemen her zaman daha aşağılayıcı ve küçük düşürücü şakalara yol açtığını ifade etmiştir (Akt. Puhlik-Doris, 1999).

Mizahın, önyargıları ve önyargılı davranışı güçlendiren bir araç olarak kullanıldığını destekleyen benzer bir bulgu da Saper (1991) tarafından elde edilmiştir. Saper, Yahudiler hakkındaki esprilerin yumuşak biçimlerinin Yahudi karşıtı ya da kadın karşıtı duvar yazılarını artırabildiğini belirtmiştir. Ancak Saper Yahudilerle ilgili esprilere ilişkin olarak her esprinin ardında ayrımcılık ya da birilerini küçük düşürmek gibi kötü bir niyetin olduğunu varsaymanın da mantıklı olmadığını belirtmiş ve çoğunlukla espriyi yapan kişinin niyeti ve dinleyenin tepkileri gibi faktörlerin mizahın tarzını oluşturduğunu dile getirmiştir.

Mizahın olumsuz etkisine ilişkin bir diğer destek de yakın zamanda Kuiper ve Olinger (1998) tarafından yapılan ve mizah kullanımı ile bağlantılı potansiyel dezavantajların tartışıldığı bir literatür taramasıdır. Bu çalışmada organik ya da uyuşturucu nedenli patolojisi bulunan insanlarda sosyal etkileşimlerde yıkıcı bir güç olarak ortaya çıkan gülme ve mizahın çocuklar arasında kızdırmak ya da küçük düşürmek amacıyla bir saldırganlık biçimi olarak kullanılması gibi örnekler yer almaktadır. Ayrıca yararsız mizah kullanımının sınıf ortamı ve endüstriyel organizasyonlar gibi sosyal ortamlar için de zararlı olabileceğine de değinilmiştir.

Mizah sosyal durumlarda sıklıkla görünmez bir silah olarak kullanılabilir. Örneğin bir tartışma sırasında bireyler rakiplerini aşağılamak, diğerlerinin statüsünü düşürmek için mizaha başvurabilirler (Zelvys, 1990).

Psikoterapi gibi oldukça iyileştirici bir ortamda bile mizah kötü bir rol oynayabilir. Kubie (1971) terapistlerin danışanlarına karşı öfkelerini sosyal olarak uygun bir yol gibi görünen mizah aracılığıyla ifade edebileceklerini belirtmiştir (Akt., Kush, 1997).

Görüldüğü gibi olumsuz mizah, genellikle kişilerarası iletişim ve etkileşim durumlarında bir ya da daha fazla kişi mizahı başkalarına karşı saldırgan, düşmanca bir güç olarak kullanıldığında ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanında olumsuz mizah bireyler tarafından kendilerine karşı, kendilerini aşağılayıcı, küçük düşürücü bir biçimde de kullanılabilir. Araştırma sonuçları mizahın,

bireyin kendi psikolojik durumuyla ilişkili olarak bazı zararlı öğeleri olduğunu ortaya koymuştur (Martin, 1998).

Psikiyatri kliniğinde yatan bir grup kadın hasta ile çalışan Goldsmith (1979) mizah tercihleri ve intihar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak ölüm, öz yıkım gibi hoş olmayan esprileri tercih etmekle intihar girişiminde bulunma ve bunu başarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Akt. Puhlik-Doris, 1999).

Kubie (1971), terapötik ortamda mizahı olumsuz bir şekilde kullanabilenlerin yalnızca terapistler olmadığını, danışanların da duyguları ile yüzleşmekten kaçınmak ve kendilerini savunmak için mizaha başvurabileceklerini belirtmiştir. Kubie'ye göre bu şekilde danışanlar, terapide gerçekleştirilen her türlü süreci bloke edebilirler (Akt., Kush, 1997).

Mizahın bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde kişinin sosyal çevresini ve psikolojik durumunu etkileyebilen olumsuz bir araç gibi kullanılabilmesine ve olumlu ve olumsuz biçimlerinin varlığına ilişkin kanıtlar bulunmaktadır. Bunun yanında bu kategorilerin her birinde mizah kişinin kendine ya da diğerlerine yönelmiş de olabilir. Bu araştırma kapsamında uyarlanan Mizah Tarzları Ölçeği bu önermelerden yola çıkarak mizah duygusunu, ikisi uyumlu ikisi uyumsuz olmak üzere dört boyutta ele almaktadır.

Uyumlu kategori içerisinde kendini geliştirici mizah (self enhancing humor), mizahın intrapsişik ya da kişisel yönlerini kapsar ve bireylerin, aynı zamanda başkalarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak, stresle başa çıkmada, sorunlar üzerindeki perspektiflerini değiştirmede ya da olumsuz duyguları azaltmada kullandıkları mizah türünü ifade eder. Bu, birey tarafından algılanan ve başkalarıyla paylaşılması gerekmeyen ve Freud'un bir savunma mekanizması olarak yaklaştığı mizah kavramına en yakın mizah tarzıdır. Kavramsal olarak mizah yoluyla başa çıkma ile de ilişkilidir. Bu boyut, yaşam karşısında genel olarak mizahi bir bakış açısını, yaşamdaki uyumsuzluklar karşısında sıklıkla eğlenme eğilimini, stres ve olumsuz durumlar karşısında bile mizahi perspektifini korumayı içerir (Kuiper, Martin ve Olinger, 1993). Başa çıkma mizahı ile yakından bağlaşıklık olan bu mizah

tarzı (Martin, 1996) perspektif kazancı mizahla (Lefcourt, Davidson, Shepherd, Phillips, Prkachin ve Mills, 1995) ve mizahın bir duygu yönetimi ya da başatme mekanizması olarak kullanılmasıyla ilişkilidir (Martin, Kuiper, Olinger ve Dance, 1993). Bu, Freud'un (1928), bireyin, potansiyel olarak olumsuz bir durum karşısında gerçekçi bakış açısını yitirmeden olumsuz duygulardan kaçınmasına yardımcı olan sağlıklı bir savunma mekanizması olduğu yönündeki tanımına en yakın boyuttur (Akt., Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray ve Weir, baskıda).

Katılımcı mizahla karşılaştırıldığında bu tarz daha çok intrapsişik bir odağa sahiptir. Bu yüzden dışadönüklükle çok fazla ilişkili olabileceği düşünülmemektedir. Mizahi bir bakış açısı ile olumsuz duyguların yönetimi vurgusu dikkate alındığında bu tarzın; üzüntü ve kaygı gibi olumsuz duygularla negatif, deneyime açıklık, benlik saygısı ve psikolojik iyilik durumu ile pozitif yönde ilişkili olacağı beklenmektedir.

Uyumlu kategori içerisindeki diğer tarz ise, kişinin kendi ihtiyaçlarını göz ardı etmeksizin başkaları üzerine odaklandığı katılımcı mizahtır (affiliative humor). Bu tarz, mizahın, birey tarafından kendine ve de diğerlerine saygılı bir biçimde kişiler arası ilişki ve etkileşimleri geliştirici biçimde kullanılmasını ifade eder. Bu boyutun yüksek olduğu bireyler, güldürücü şeyler söylemeye, başkalarını eğlendirmek için şakalar yapmaya, ilişkileri kolaylaştırmaya ve kişiler arası gerilimleri azaltmaya eğilimlidirler (Martin ve diğ, baskıda). Başkalarını rahatlatmak için, kendileri hakkında da komik şeyler söyleyip kendilerini çok fazla ciddiye almama eğilimindedirler. Ancak kendilerini eleştirirken kendini kabul duygularını da korurlar (Vaillant, 1977). Bu temel olarak saldırgan olmayan, hoşgörülü, bireyi ve diğerlerini onaylayan ve olasılıkla kişiler arası çekiciliği ve bağlılığı geliştirici tarz mizahtır (Akt., Martin ve diğ, baskıda).

Bu tarz mizahın dışadönüklükle, neşelilikle, benlik saygısıyla, yakınlıkla, ilişki doyumuyla ve çoğunlukla olumlu duygudurum ve duygularla ilişkili olması beklenmektedir.

Diğer yandan uyumsuz kategori içerisinde bireyin, mizahı, kendi ihtiyaçlarını dikkate almaksızın kullandığı tarz kendini yıkıcı mizahtır (self-defeating). Bu tarz, bireyin başkalarını güldürmek için kendisini sürekli mizahi bir yolla kötölemesi, yermesi gibi davranışları kapsar. Bunun yanında kişinin aslında üzgünken kendi gerçek duygularını inkar edip mutluymuş gibi davranması da bu tarz mizaha girmektedir. Bu boyut kişinin kendisini aşırı derecede yerdiği mizah tarzını, onay kazanmanın ya da kendisini sevdirmenin bir yolu olarak kendi aleyhine komik şeyler söyleyerek ya da yaparak başkalarını eğlendirmeye çalışmasını, başkalarının mizahının maskarası olmayı kabul etmesini, küçük düşürüldüğünde ya da kendisiyle dalga geçildiğinde diğerleri ile birlikte gülmesini içerir.

Kubie (1971), mizahın bir savunma yadsıması olarak kullanılmasını, altta yatan olumsuz duyguları gizlemek amacıyla ya da sorunlarla yapıcı bir biçimde başetmekten kaçınmayı içerdiği belirtilmiştir (Akt., Martin ve diğ., baskıda). Bu mizah boyutundaki bireyler oldukça esprili ya da eğlendirici görünseler de mizahı kullanışlarının altında; bir kaçış, duygusal bir ihtiyaç ya da düşük benlik algısı bileşenleri bulunmaktadır.

Bu tarz mizahın; üzüntü, kaygı gibi olumsuz duygularla pozitif yönde; ilişki doyumu, psikolojik iyilik durumu ve benlik saygısı ile negatif yönde ilişkili olması beklenmektedir.

Uyumsuz kategorideki diğer mizah türü ise saldırgan mizah (aggressive humor) diye tanımlanan; kişinin yalnızca kendi üstünlük ve haz duyguları ile ilgili olarak kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla başkaları hakkında mizahı sosyal olarak uygun olmayan bir biçimde kullanmasıdır. Zillman'a göre (1983) bu boyut aşağılamayı, alay etmeyi, dalga geçmeyi, yerici ya da küçük düşürücü mizahı içerir (Akt., Martin ve diğ., baskıda). Mizahın, dalga geçme tehdidi ile diğerlerinin davranışını kendi amacına uygun biçimde yönetmek için kullanması da bu boyuta dahildir (Janes ve Olson, 2000). Genel olarak, mizahı, başkaları üzerindeki potansiyel etkisini dikkate almaksızın kullanmayla ilişkilidir ve kişinin söylemekten kendini alamadığı, başkalarını incitecek ya da kişiden soğutacak, kompulsif mizah ifadelerini içerir. Mizahın bu boyutunun saldırganlık, öfke ve düşmanlıkla pozitif bir

biçimde; ilişki doyumu, vicdanlılık ve hoşnutlukla negatif bir biçimde ilişkisi olması beklenmektedir.

1.4.Problem

Mizahın, psikolojik sağlıkla ilişkisinin, kendini değerlendirme ölçekleri kullanılarak araştırıldığı çalışmalar gözden geçirildiğinde, mizahın psikolojik sağlık ve iyilik durumu ile ilişkili olduğu hipotezini destekleyen bir çok çalışmanın yanında bu hipotezi desteklemekte başarısız olan bir çok araştırmanın varlığı da göze çarpmaktadır. Elde edilen çelişkili sonuçların olası açıklamalarından biri mizahın psikolojik sağlık ve iyilik durumu ile ilişkili bir değişken olmadığıdır. Bu görüş bazı araştırmacılar tarafından benimsenebilir olsa da mizah ve psikolojik sağlık arasında ilişkinin varlığını gösteren araştırmalar da göz ardı edilmemelidir. Buradan çıkarılabilecek diğer bir sonuç ise araştırmacıların, mizahı, kesin bulgulara izin verecek bir yolla ölçmemekte olduklarıdır. Bu önerme, mizahı ölçmek için kullanılan kendini değerlendirme (self-report) ölçeklerinin mizahın uyumlu ve uyumsuz yönlerini ayırt etmediği gerçeğine dayanmaktadır. Mizahın pozitif etkilerine ilişkin yapılan araştırmaların problemlerinden biri, negatif ya da uyumsuz (maladaptive) mizahın kontrol edilmemesidir (Puhlik-Doris, 1999). Diğer bir deyişle araştırmacılar işe sürdükları ölçümlerin mizahın olumlu yönünü belirlediğini varsaymışlardır. Öyleyse bu durumda yapılan, bir bütün olarak mizah puanının yüksek olup olmaması ile psikolojik sağlığa ilişkin çeşitli ölçümlerin karşılaştırılmasıdır.

Mizah duygusu kavramı psikoloji alanındaki araştırmacılar tarafından, genellikle insanların ne sıklıkla mizahla meşgul oldukları, eğlenceli buldukları şeyler, tercih ettikleri mizah tarzı gibi özellikler açısından birbirlerinden farklılaştıkları gibi bireysel farklılık boyutlarını belirtmek için kullanılmaktadır (Ruch, 1998).

Mizah duygusundaki bireysel farkları kavramsallaştırmanın farklı olası yolları vardır. Mizah duygusu bir kimsenin gündelik yaşamda ne sıklıkla gülümsediği ya da güldüğü, ne kadar mizah üretebildiği/ üretmeye yatkın olduğu, mizaha karşı olumlu-olumsuz yaklaşımı ya da kişinin eğlenceli bulduğu şeylerin türü gibi özellikleri ifade

edebilir. Araştırmacılar mizah duygusunun farklı kavramsallaştırmalarını temel alarak, mizah duygusundaki bireysel farkların bileşenlerini ve boyutlarını ölçmek amacıyla bir çok kendini değerlendirme ölçeği geliştirmişlerdir. Ancak uyarlanması gerçekleştirilen ölçeğin dışında mizah duygusunun sağlıklı, uyumlu ve sağlıksız, uyumsuz kategorilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir mizah duygusu ölçeği mevcut değildir. Halihazırda var olan ve araştırmalarda sıkça kullanılan diğer ölçekler mizah duygusunu ya tek boyutlu bir değişken olarak ele almakta ya da Mizah Tarzları Ölçeği ile ölçülenden farklı boyutlarını ölçmektedir. Daha önce de değinildiği gibi mizah duygusunun bireyin psikolojik durumu üzerindeki olumlu etkilerinin incelendiği çalışmalarda kullanılan bu ölçümler, mizah kavramının olası olumsuz ve uyumsuz yönlerini de içerdikleri halde, değişkeni tümüyle olumlu ve uyumlu bir özellik olarak tanımlamaktadırlar. Bu ölçeklerle elde edilen mizah duygusu ölçümleri mizah kullanımındaki olumlu-uyumlu ve olumsuz-uyumsuz tarzları ölçmekte yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, bu ölçeklerden Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (Situational Humor Response Questionnaire) ve Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği dışında hiçbirinin Türkçe'ye uyarlanması gerçekleştirilmemiştir. şu ana kadar ülkemizde bu değişkene ilişkin çalışmalarda yalnızca Durumluk Mizah Tepkisi ölçeği kullanılabiliştir. Mizah duygusunun ele alınacağı çalışmalar açısından ciddi anlamda bir ölçek sorunu mevcuttur.

Gözlenen ihtiyaca cevap verebilecek, özellikle de mizah duygusunun uyumlu ve uyumsuz boyutlarını ayırt edebilecek bir ölçme aracına gereksinim vardır.

1.5.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin mizah kullanım tarzlarındaki bireysel farklılıkları uyumlu ve uyumsuz boyutlarıyla ölçen bir ölçme aracını (Humor Styles Questionnaire) Türk kültürüne uyarlamaktır. Bu genel amaçla ilgili olarak şu sorulara yanıt aranmıştır;

a. Yapı geçerliği için,

a.1. Ölçeğin Türkçe formu orijinal İngilizce formun sahip olduğu faktör yapısına sahip midir?

- a.2. Ölçeğin alt ölçeklerinin birbirleriyle gösterdikleri korelasyon katsayıları nelerdir?
- b. Ölçüt bağıntılı geçerlik için,
- b.1. Üniversite öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanlarla Beck Depresyon Envanteri'nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b.2. Üniversite öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanlarla Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b.3. Üniversite öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanlarla Rosenberg Benlik Saygısı Envanterinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b.4. Üniversite öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanlarla Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b.5. Üniversite öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçeklerinden aldıkları puanlarla Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- c. Güvenirlik için,
- c.1. Ölçeğin madde-toplam puan korelasyonları nelerdir?
- c.2. Alt ölçeklerin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları nelerdir?
- c.3. Ölçeğin üniversite öğrencilerine iki hafta arayla uygulanması sonucunda elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.6.Araştırmanın Önemi

Mizah birçok ünlü yazar ve araştırmacı tarafından, insan yaşamında pozitif bir güç olarak ele alınmış ve psikoloji literatürü içinde birçok kişilik kuramcısı mizahı sağlıklı ve uyumlu (adaptive) bir başetme stratejisi olarak tanımlamışlardır. Son 20-30 yıldaki çalışmalar ise bu ilişkileri ampirik bir temelde anlamaya ve açıklamaya yönelmiştir. Bu araştırmaların hemen hepsinde kendini değerlendirme ölçekleri kullanılmakta ve mizahın

varsayılan iyileştirici gücü bu ölçümler aracılığıyla sınırlanmaktadır. Ancak kullanılan ölçeklerin, mizahın farklı boyutlarını ölçmekle birlikte, uyarlaması gerçekleştirilen ölçekte olduğu gibi uyumlu ve uyumsuz boyutlarını ölçmediği de bir gerçektir. Ayrıca bu ölçeklerden yalnızca Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ve Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlamasının yapılmış olması da ülkemizde alandaki araştırmacılar açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır. Yurtdışında psikolojik danışma alanında özellikle son yıllarda mizah duygusuna ilişkin çalışmaların sayıca artmış olması dikkat çekicidir. Mizah Tarzları Ölçeği'nin uyarlanması ülkemizde de mizah duygusu ile ilişkili çalışmaların artmasına ve mizah değişkeninin bu çalışmalarda farklı boyutlarıyla ele alınabilmesine olanak sağlayacaktır.

1.7.Sınırlılıklar

1. Uyarlanan ölçme aracı yalnızca üniversite öğrencilerinin mizah duygularını farklı boyutlarıyla ölçmeye yöneliktir.
2. Uyarlanan ölçme aracının geçerlik ve güvenirlik çalışması yalnızca Çukurova Üniversitesi öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Dolayısıyla örneklem bu öğrencilerle sınırlıdır.

1.8.Tanımlar

Mizah Duygusu: Bir kimsenin gülünç olan bir şeyi görebilme, algılayabilme ve anlatabilme yeteneği, gülünç bulduğu şeylerin türü, mizahı yaşayış ya da ifade ediş tarzı ve de günlük yaşamında verdiği mizahi tepkilerin sıklığı gibi bireysel farklılıklar (Ruch, 1998).

Mizah Tarzları: Günlük yaşamda mizah kullanımının, uyumlu ya da uyumsuz ve intrapsişik ya da kişiler arası oluşuna göre belirlenebilecek bireysel farklılıkları ifade eden dört farklı tarz (Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray ve Weir, baskıda).

II. BÖLÜM

MİZAH DUYGUSUNUN ÖLÇÜLMESİ İÇİN GELİŞTİRİLEN ARAÇLAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Varolan Mizah Ölçekleri

Yukarıda sözünü ettiğimiz kuramsal yaklaşımlar mizah kavramını genel olarak açıklamakla birlikte mizah duygusundaki bireysel farklılıkları ifade etmezler. Genellikle insanların ne sıklıkla mizahla meşgul oldukları, eğlenceli buldukları şeyler, tercih ettikleri mizah tarzı gibi özellikler açısından birbirlerinden farklılaştıkları kabul edilir. Psikoloji alanındaki araştırmacılar mizah duygusu kavramını bu tür bireysel farklılık boyutlarını belirtmek için kullanırlar (Ruch, 1998).

Mizah duygusundaki bireysel farkları kavramsallaştırmanın farklı olası yolları vardır. Mizah duygusu bir kimsenin gündelik yaşamda ne sıklıkla gülümsediği ya da güldüğü, ne kadar mizah üretebildiği/üretmeye yatkın olduğu ya da kişinin eğlenceli bulunduğu şeylerin türü gibi özellikleri ifade edebilir. Araştırmacılar mizah duygusunun farklı kavramsallaştırmalarını temel alarak, mizah duygusundaki bireysel farkların farklı bileşenlerini ve boyutlarını ölçmek amacıyla bir çok kendini değerlendirme ölçeği geliştirmişlerdir. Burada daha çok psikoloji alanında ve ülkemizde bu alanda yapılan araştırmalarda sıklıkla kullanılan ölçekler tanıtılacaktır.

2.1.1.Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (Situational Humor Response Questionnaire)

En popüler ve yaygın mizah ölçeklerinden biri olan Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (Situational Humor Response Questionnaire) Martin ve Lefcourt (1984) tarafından geliştirilmiş ve Aydın (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Mizah duygusunun kararlı bir kişilik özelliği olduğu varsayımından yola çıkılarak geliştirilen ölçekte insanların hoş buldukları mizah türünden ziyade, kişinin günlük yaşamında mizahi tepkilerin ne derece

yer aldığına odaklanılmıştır. Diğer bir deyişle mizah duygusu, bir kimsenin günlük yaşamında farklı durumlar karşısında gülümseme, gülme, neşeli tepkiler gösterme sıklığı olarak tanımlanmıştır (Martin ve Lefcourt, 1984).

21 maddeden oluşan ölçekteki ilk 18 maddede, hemen her insanın zaman zaman karşılaşılabileceği hoş veya nahoş durumlar verilmekte (Ör: "Bir lokantada arkadaşlarınızla birlikte yemek yerken garson kazara üzerinize içki döktü.") ve bu durumda verilebilecek olan tepkiler sıralanmaktadır (Aydın, 1993).

Bu şekilde ölçeği geliştiren araştırmacılar kişisel ifadelerden kaynaklanabilecek önyargılı yanıtlardan kaçınmayı hedeflemişlerdir. Deneklerden kendilerini verilen durumda hayal etmeleri ve verecekleri en uygun tepkiyi yansıtan ifadeyi işaretlemeleri istenmektedir. Bu 18 maddeye ek olarak üç genel maddede (19,20 ve 21. Maddeler) ise bireylerin arkadaş seçerken mizah anlayışına sahip olmaya verdikleri önem ve kendilerini mizah anlayışına sahip olma açısından nasıl değerlendirdikleri ölçülmektedir. Ters yönde puanlanan bu üç madde dışındaki 18 maddede yer alan tepkiler 1 (bunu hiç eğlenceli bulmazdım), ile 5(kahkahalarla gülerdim) arasında değişmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 21 ile 105 arasında değişmekte, yüksek puan değişik durumlarda mizahi tepkilerin daha fazla verildiğine işaret etmektedir (Aydın, 1993). Farklı araştırmalarda ölçeğe ilişkin yüksek güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir. Bu araştırmalarda ölçeğe ilişkin elde edilen Cronbach alfa katsayıları .70 ila .80 arasında değişmektedir (Martin, 1996).

Ölçeğin Türkçe uyarlamasının güvenilirlik ve geçerlik çalışması Aydın (1993) tarafından yapılmış ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .96, Cronbach alfa katsayısı ise.77 bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğine ilişkin yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar ölçeğin faktör yapısının orijinaline çok benzer olduğunu göstermektedir.

DMTÖ kahkaha ve gülme tepkilerinin sıklığını mizah duygusunun tanımı olarak ele aldığı için eleştirilmiştir (Thorson, 1990). Gülmenin mizahtan bağımsız olarak ortaya çıkabildiği bir gerçektir (Martin, 1996). Buna rağmen DMTÖ mizah, başetme, ruh sağlığı gibi konularda yapılan araştırmalarda diğer mizah ölçekleri ile benzer korelasyonlar

göstermiştir. Kapsadığı maddelerin hoş ve nahoş durumları betimliyor olması nedeniyle DMTÖ'nün hoş olmayan ya da utandırıcı durumlarda mizahi bir bakış açısını sürdürme eğilimini de ölçtüğü söylenebilir. Ölçekle ilgili bir diğer nokta da içerdiği maddelerde betimlenen durumların daha çok üniversite öğrencilerine özgü olması ve diğer örneklemeler açısından bu denli uygun olmamasıdır.

2.1.2. Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği (Coping Humor Scale)

Bir diğer mizah ölçeği, özellikle mizah aracılığıyla başa çıkma tepkilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği'dir (Coping Humor Scale) (Martin ve Lefcourt, 1983; Martin, 1996). Yedi maddeden oluşan bu ölçekte deneklerden "Genellikle içlerinde eğlenceli bir şeyler bulmaya çalıştığımda sorunlarımın iyice azaldığını fark ederim" şeklinde ve benzeri cümlelere yanıt vermeleri istenmektedir. Bu ölçekte dörtlü likert tipi derecelendirme kullanılmış ve deneklerden her bir ifadeye ne ölçüde katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Bu ölçek de Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği gibi yüksek güvenilirlik ve geçerlik katsayılarına sahiptir. Ölçeğe ilişkin farklı çalışmalarda elde edilen Cronbach alfa katsayıları .60 ila .70 arasında değişmektedir (Martin, 1996). Ancak bu iki ölçek arasındaki korelasyon düşük bulunmuştur (.30). Bu da iki ölçeğin mizah duygusunun farklı öğelerini ölçtüğü düşüncesini akla getirmektedir.

Diş hastaları ile gerçekleştirilen bir çalışmada Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği'nden yüksek puan alan hastaların, düşük puan alanlara göre bir diş operasyonu öncesinde daha sık şaka yapma ve gülme davranışı sergiledikleri görülmüştür (Trice ve Price, 1986; Akt, Martin, baskıda). Ölçek, mizahın bir başatme stratejisi olarak ele alındığı çalışmalarda çok sık kullanılmaktadır. Ancak bazı düşük madde-toplam puan korelasyonlarına bağlı olan düşük iç tutarlık katsayıları gibi bir takım psikometrik sınırlılıklara sahiptir (Martin, 1996).

2.1.3. Mizah Duygusu Ölçeği (Sense of Humor Questionnaire)

Oldukça farklı bir tür mizah ölçeği de 1974 yılında Svebak tarafından geliştirilen Mizah Duygusu Ölçeği'dir (Sense of Humor Questionnaire). Bu ölçeğe göre, mizahın, bireylerin yer alabileceği üç boyutu vardır. M-Boyutu (Mesaj-ötesi duyarlılık), L-Boyutu (Mizahi durumlardan hoşlanma) ve E-Boyutu (duygusal dışavurum). Bu üç boyut mizah duygusundaki bireysel farklılıkları değerlendirmek için bir model olarak önerilmiştir. Diğer bir deyişle bir kimsenin güçlü bir mizah duygusuna sahip olabilmesi için çevrede var olan uyuşmazlığı fark edebilmesi, mizahtan zevk alabilmesi ve gülme gibi mizahi tepkileri ifade edebilmesi gerekir. Ölçekte bu üç boyuta ilişkin ifadelere yer verilmiş (M: "Genellikle birçok durumda mizahi, komik ya da esprili bir şeyler bulabilirim", L: "İzlenimlerime göre eğlenceli olmaya çalışan insanlar bunu aslında özgüven eksikliklerini gizlemek için yapıyorlar", E: "Eğer bir durumu çok komik bulursam, kimse bunu komik bulmasa dahi, gülmekten kendimi alamam") ve deneklerden her bir ifadenin kendilerini ne ölçüde tanımladığını "hemen hemen hiç" ile "çoğunlukla" arasında değişen dörtlü bir derecelendirmeyle değerlendirmeleri istenmiştir.

Zamanla gözden geçirilerek yenilenen ölçeğin son versiyonunda her bir boyuta eşit şekilde dağılan toplam 21 madde yer almaktadır. Bu üç boyut arasındaki korelasyonlar, her bir boyutun mizahın farklı birer unsurunu ölçtüğünü gösterir bir biçimde düşük çıkmıştır (.01 ila .34 arasında). M ve L alt ölçekleri yeterli geçerlik ve güvenilirlik göstermekle birlikte E alt ölçeği için .20 ila .40 arasında değişen düşük Cronbach alfa katsayıları elde edilmiştir (Svebak, 1996). Araştırmalarda daha çok ilk iki alt ölçek kullanılmaktadır ve bu iki alt ölçeğe ilişkin test tekrar test güvenilirlik katsayıları ise .58 ila .78 arasında değişmektedir. (Lefcourt ve Martin, 1986). Yakın geçmişte ölçeğin 6 maddeden oluşan kısa versiyonu da her bir alt ölçekten en güvenilir iki madde alınarak Svebak (1996) tarafından geliştirilmiştir.

Bu ölçek mizahı çok boyutlu bir değişken olarak kabul edip üç farklı boyutunu ölçse de mizahın kullanılış ve ifade ediliş tarzlarındaki bireysel farklılıkları ayırt etmemektedir.

2.1.4.Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği (Multidimensional Sense of Humor Scale)

Daha kapsamlı bir mizah ölçeği ihtiyacına yanıt vermek amacıyla (Thorson ve Powell, 1993) geliştirilen ölçeklerden biri de Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği'dir (Multidimensional Sense of Humor Scale). Thorson ve Powel, bir bireyin mizah duygusunun, kendini nüktedan biri olarak tanıma, diğerlerinin mizahını anlama, mizahı sevip sevmeme, gülme, mizahi perspektife sahip olma ve mizah yoluyla başa çıkma gibi çok farklı unsurlardan oluştuğunu öne sürmüşlerdir. Mizahın bu farklı yönlerini ölçmek için araştırmacılar yukarıda sözünü ettiğimiz altı boyuta ilişkin 124 maddelik bir madde havuzu oluşturmuş ve üniversite öğrencilerine uygulamışlardır. Ölçekte "kesinlikle katılıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" arasında değişen beşli likert tipi derecelendirme kullanılmıştır.

Elde edilen verilere faktör analizi uygulanarak öz değeri 1'in üzerinde olmak koşuluyla dört alt ölçek elde edilmiştir. Bu alt ölçekler; (1) Mizah Üretimi Ve Mizahın Sosyal Kullanımı (ör: "Arkadaşlarımı eğlendirmek için mizahı kullanırım"), (2) Başetme Mizahı (ör: Mizahı ya da esprileri kullanmam zor durumların üstesinden gelmemde bana yardımcı olur"), (3) Mizaha Karşı Olumsuz Tutumlar (ör: Fıkra anlatan insanlar bir baş ağrısıdır), (4) Mizaha Karşı Olumlu Tutumlar'dır (ör: "İyi bir espri hoşuma gider"). Bir çok madde birden fazla faktöre yüksek faktör yükleriyle yerleşmiş ve faktörler arasında .45'in üstünde korelasyonlar elde edilmiştir. Ölçek bütün olarak yüksek bir iç tutarlık katsayısına (Cronbach alfa= .90) sahiptir. Bu yüzden her ne kadar çok boyutlu bir ölçek olarak tanımlansa da toplam puan olarak kullanılmasının daha uygun olduğu, ölçeği geliştiren araştırmacılarca da kabul edilmektedir.

Ölçeği geliştiren araştırmacılar bu ölçeği, CHS, SHQR ve SHQ gibi daha önceki mizah ölçekleri üzerinde bir gelişme gibi değerlendirseler de, bu ölçeklerle arasında yüksek korelasyonlar elde edilmiştir. Bunun yanında, ölçek yapılandırma metotlarıyla ilgili çalışmalar, yapı temelli çalışmaların, faktör analitik yaklaşıma göre daha üstün olduğunu göstermektedir (Ashton ve Goldberg, 1973; Knudson ve Golding, 1974; Akt. Puhlik-Doris,

1999). Bu potansiyel yöntemsel zayıflığın ötesinde, sıkça kullanılan diğer mizah ölçeklerinde olduğu gibi bu ölçekte de araştırmacılar, mizahın, diğerlerini yönlendirmek için ya da kişinin kendi zararına kullanılması gibi potansiyel olarak içerdiği olumsuz yönleri hesaba katmamışlardır.

24 maddeden oluşan ölçeğin Türkçe'ye çevirisi de yapılarak (Aslan, Alparşlan, Evlice, Aslan ve Cenkseven, 1999) mizah duygusunun, depresyon ve kişilikle ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada kullanılmıştır (Aslan, Evlice, Alparşlan, Aslan ve Cenkseven, 1996). Adana İli Sağlık Müdürlüğü çalışanlarından 102 kişi üzerinde gerçekleştirilen uyarılma çalışması sonucunda iç tutarlık Cronbach alfa katsayısı .87, test-tekrar test güvenilirliği .85 olarak bulunmuştur (Aslan ve diğ., 1999).

2.1.5. Mizahi Davranış Ölçeği (Humorous Behavior Q-Sort Deck)

Mizahi Davranış Ölçeği (Humorous Behavior Q-Sort Deck) çeşitli mizah stillerinin yanı sıra sosyal istenirliği de dikkate alan bir mizah ölçeğidir (Craik, Lampert ve Nelson, 1996). Günlük mizahi davranış biçimlerini betimleyen (ör: "Başkalarını rahatlatmak için mizahı kullanır" ya da "Fıkraları sonunu getirmeden gülerek berbat eder") 100 ifadeyi içeren kartlardan oluşur. Bu maddeler hem kendini hem de başkalarını değerlendirmek için kullanılabilir. Eğitilmiş ve bireyin davranışları konusunda yeterli bilgilere sahip gözlemciler bu kartları bireyin özelliklerini en çok yansıtandan en az yansıtana doğru dokuz kümeye ayırmaktadırlar. Bu ölçekteki maddelerin, temel bileşenler analizi kullanılarak elde edilen beş faktörle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu beş faktör toplam varyansın %24'ünü açıklamaktadır.

Her faktör bipolarıdır ve mizahın iki farklı biçimini karşılaştırır. Örneğin ilk faktör "Sosyal olarak sıcak mizaha karşı soğuk mizah"tır. Ölçek uyumlu mizahı dikkate alıyorsa da, güçlü bir kuramsal temelle birleştirmeden mizahın çok çeşitli unsurlarından oluşan bir takım sunmaktadır. Bu da ölçeğin, tutarlı bir biçimde pozitif ve negatif mizah biçimlerini saptamakta yetersiz kalmasına neden olmuştur (Puhlik-Doris, 1999).

Mizah araştırmacılarının hemen hepsi, mizah duygusunun çok boyutlu bir kavram olduğu ve çoklu ölçüm yaklaşımları gerektirdiği konusunda hemfikirdir. Var olan bu ölçekler de genellikle kavramın farklı boyutlarını ya da bileşenlerini ölçen araçlar olarak kabul edilmiştir. Ancak faktör analitik çalışmalar var olan bu özbildirim leklerinin dūřuk ayrımlık geçerliğine (divergent validity) sahip olduğunu ortaya koymuştur (Ruch, 1994; Kohler ve Ruch, 1996). Örneđin lekler mizahın retiliřini mi yoksa mizahın kavranmasını mı ölçüyor oluşlarına göre gruplandıklarında; iki kategorideki ölçekler arasındaki korelasyonların her bir kategori içinde yer alan ölçekler arasındaki korelasyonlar kadar yüksek olduğu bulunmuştur. Bunun yanında bu ölçeklerle gerçekleştirilen faktör analizleri sonucunda bu ölçeklerdeki hesaplanan varyansın büyük bir bölümünü açıklayan iki faktör olduğu (neşelilik ve ciddiye) grlmştir. Bu faktörlerden neşelilik; neşeli duygudurum, kolayca gülümseme ve gülme eğilimi, mizah yoluyla bařa çıkma, fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanma ve benzeri bileşenlerden oluşurken ciddiye, makul olmak, günlük olayları bile çok önemsemek, ağırbaşlı bir iletişim tarzını tercih etmek ve farklı durumlardaki mizahı fark edebilmede yetersizlik gibi bileşenlerden oluşmaktadır.

Yukarıda sözü edilen ölçekleri de kapsayan bir çok mizah leđi ile Eysenck'in üç-boyutlu kişilik modeli arasındaki ilişkiyi inceleyen Ruch (1994) bu çalışmasında kullandığı mizah leklerinin hepsinin Eysenck'in dışadönüklük boyutuyla yüksek düzeyde ($r = .57$) ilişki gösterdiğini ve bunun yanında yalnızca birkaçının nevrozizm boyutuyla negatif ancak dūřuk düzeyde ($r = -.25$) ilişkili olduğunu ve de bazı ölçeklerin psikotizm boyutuyla dūřuk ancak pozitif yönde ($r = .27$) ilişkili olduğunu saptamıştır. Bu leklerin her ne kadar mizah duygusunun farklı yönlerini ya da bileşenlerini ölçtükleri varsayılsa da hepsinin mizahta yer alan potansiyel boyutların çok kısıtlı bir kısmını aıkkladıkları görülmektedir.

Farklı test yapılandırma teknikleri kullanılarak geliştirilen ve değişen geçerlik güvenirlik derecelerine sahip olan bu ölçekler, mizah duygusundaki bireysel farklılıkları ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu leklerin çoğu mizahın uyumlu olduğu ve başetmede yararlı olduğu varsayımına dayansa da, leği yanıtlayan bireylere mizahı nasıl kullandıkları ya da ifade ettiklerine ilişkin belirgin sorular ynelmemektedirler. Bu durumda mizahı;

başkalarını aşağılayıcı tarzda ya da kendi problemleriyle yapıcı bir biçimde uğraşmaktan kaçınmak için savunucu bir inkar biçimi olarak kullanan bireyler, "mizah ya da espriler kullanarak zor durumların üstesinden gelebilirim" ya da "genellikle söylediğim şeylerle insanları güldürebilirim" gibi maddelere katılıyor olabilirler. Böylece bu ölçeklerden alınan yüksek puanlar varsayılan uyumlu ve olumlu mizah biçimlerini yansıtmıyor olabilir. Genel olarak sözü edilen ölçeklerin, mizahın uyumlu ve uyumsuz biçimlerini birbirinden açıkça ayırt etmekte yetersiz oldukları söylenebilir.

2.2.İlgili Araştırmalar

Mizah, psikolojik sağlık ve iyilik durumu arasındaki ilişki geniş bir araştırma alanı oluşturmuştur. Özellikle mizahın stres azaltıcı etkilerine ilişkin çalışmalar bu araştırmalar içinde geniş bir yer tutar. Martin ve Lefcourt (1983), gerçekleştirdikleri üç çalışmayla mizahın stresli yaşantıların neden olduğu zararlı etkileri azaltmadaki rolünü incelemişlerdir. 27'si kız, 29'u erkek toplam 56 kişinin dahil edildiği birinci çalışmada Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Olayları Ölçeği (Life Events of College Students), Duygudurum Profilleri Ölçeği (Profile of Mood States), Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (Situational Humor Response Questionnaire), Mizah Duygusu Ölçeği (Sense of Humor Questionnaire) ve Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği kullanılarak elde edilen verilere çoklu varyans analizi uygulanmıştır. 29'u erkek, 33'ü kız toplam 62 kişinin dahil edildiği ikinci çalışmada Yaşam Deneyimleri Anketi (Life Experiences Survey), Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ve Duygudurum Profilleri Ölçeği kullanılmış ve deneklerin bu ölçeklerden aldıkları puanların korelasyonları incelenmiştir. 14'ü erkek 11'i kız 25 kişinin dahil edildiği üçüncü ve son çalışmada ise katılımcılara Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Olayları Ölçeği ve Duygudurum Profilleri Ölçeği uygulanmış ve elde edilen veriler korelasyon ve regresyon teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir.

Bu üç çalışma sonucunda elde edilen bulgular mizahın, negatif yaşam olayları ve duygudurum düzeyleri arasındaki ilişkiyi düzenleyici etkilere sahip olduğunu ve stresin etkilerini azalttığını ortaya koymuştur. Mizah ölçeklerinden yüksek puan alan deneklerin

düşük puan alanlara göre yaşam olayları ve duygudurumları arasında daha düşük korelasyonlar olduğu bulunmuştur.

Bu yönde yapılan bir diğer araştırmada ise yaşları 18 ila 26 arasında değişen 46'sı kız 41'i erkek 87 lisans öğrencisine Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri, Durumluk Kaygı Envanteri ve negatif yaşam olaylarını ölçmek için de Yaşam Deneyimleri Anketi (Life Experiences Survey) uygulanmıştır. Elde edilen verilere uygulanan bir dizi regresyon analizi sonucunda mizahın, stresin kaygı üzerindeki etkilerini değil, fakat depresif duygudurum üzerindeki etkilerini azaltıcı bir rol oynadığı bulunmuştur (Nezu, Nezu ve Blisset, 1988). Sonuçlar, uygulanan mizah ölçeğine bakılmaksızın mizah duygusunun, depresif semptomlarla ilgili olarak yaşam stresini azaltıcı etkileri olduğunu göstermiştir. Bunun yanında mizah ölçeklerinden yüksek puan alan bireylerin, düşük puan alanlara göre negatif yaşam olaylarıyla ilgili deneyimleri arttığında daha az depresif belirti ifade etme eğilimi göstermişlerdir. Ancak kaygı bir sonuç (outcome) değişkeni olarak ele alındığında, mizahın hiçbir azaltıcı etkisi bulunamamıştır. Negatif yaşam olayları depresif belirtilere yol açtığında iyi bir mizah duygusunun bir tampon rolü oynayabileceği söylenebilir. Ancak negatif yaşam olayları kaygıya yol açtığında iyi bir mizah duygusu etkili bir kalkan gibi görünmemektedir. Bu farkın ardındaki düzenek açık olmamakla birlikte, depresif belirtilerin yaşanmış olaylara ilişkin duyguları yansıtması ve mizahın, kişinin bu olaylara ilişkin perspektifini değiştirmesinde rol oynayabilmesi olası bir açıklama gibi görünmektedir. Buna karşılık, kaygı genellikle gelecekte olabilecek ya da olmak üzere olan şeylerle ilişkilidir. Bu yüzden de mizah, kişinin henüz gerçekleşmemiş olaylara ilişkin düşüncelerini değiştirmesinde etkili olmayabilmektedir (Nezu, Nezu ve Blisset, 1988).

Kuiper, Martin ve Dance (1992) mizahın stres azaltıcı etkisinin yaşam kalitesini artırabileceğini göstermişlerdir. Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Duygusu Ölçeği, Yaşam Deneyimleri Ölçeği, Duygu Yoğunluğu Ölçeği (Affect Intensity Measure) ve Olumlu-Olumsuz Duygular Ölçeği (Positive and Negative Affect Schedule) kullanılarak, 39 kişi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada elde ettikleri verilere uyguladıkları korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda, mizah

duygusu yüksek bireylerin, düşük bireylere oranla, pozitif yaşam olayları karşısında daha yüksek seviyelerde pozitif duygulanım gösterdiklerini bulmuşlardır. Bunun yanında, negatif yaşam olaylarıyla karşılaştırıldıklarında da mizah duygusu yüksek bireyler daha yüksek pozitif duygulanım düzeyleri göstermeyi sürdürmüşlerdir. Bu sonuçlara dayanarak araştırmacılar, mizah duygusunun, bireylerin yaşamlarının pozitif yönlerinden daha eksiksiz olarak zevk almalarına ve böylece yaşam kalitelerini artırabilmelerine fırsat verebileceği sonucuna varmışlardır.

Bizi, Keinan, ve Beith-Hallahmi (1988) İsrail ordusunda gerçekleştirdikleri çalışmada bir adım ileri giderek, mizah ve stres arasındaki ilişkiyi gerçek yaşam koşulları altında araştırmışlardır. Çalışmaya muharebe eğitimi alan 159 asker dahil edilmiş ve mizaha ilişkin ölçümler, arkadaş ve komutan değerlendirmelerinin yanı sıra bu araştırma için özel olarak geliştirilen bir kendini değerlendirme ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırma sonunda, komutan ve arkadaş değerlendirmelerinde yüksek mizah duygusuna sahip olan deneklerin, aldıkları eğitimin stresörleri ile başa çıkmada daha başarılı oldukları bulunmuştur. Ancak, mizah kendini değerlendirme ölçeği ile ölçüldüğünde böyle bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç da, en azından bu çalışma için, kendini değerlendirme ölçümlerinin mizahı tam olarak saptayamadığı ya da diğerleri tarafından algılanan mizah duygusu değerlendirmeleri kadar geçerli olmadığıdır.

Buraya kadar değinilen araştırmalar, mizahın, potansiyel bir stres azaltıcı olabileceğini gösterse de, yapılan bir çok araştırma da bu sonucu desteklemekte başarısız olmuştur. Mizahın algılanmasının ve üretilmesinin, Angell'in Mizah Kullanımı Envanteri (Angell's Humor Use Inventory) aracılığıyla ayrı ayrı ölçüldüğü ve stres ve başa çıkmayla ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada araştırmacılar, her iki mizah boyutunun da depresyonu yordamada yardımcı olmadığını bulmuşlardır (Safranek ve Schill, 1982; Akt. Puhlik-Doris, 1999).

Benzer bir şekilde Porterfield (1987), Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ve Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği kullanarak yaptığı çalışmada mizahın yaşam stresi etkilerini azaltmadığını, ancak depresyonla doğrudan ilişkili olduğunu bulmuştur (Akt., Puhlik-Doris,

1999). Diğer bir deyişle araştırmacı negatif yaşam olayları, mizah duygusu ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelediğinde, mizah ve depresyon arasında doğrudan negatif bir ilişki olduğunu bulmakla birlikte, mizahın depresyonu yordamada negatif yaşam olayları ile birlikte etkileşimde bulunmadığını bulmuştur. Bu sonuçlar, mizahın stres azaltıcı etkileri üzerinde yapılan bir çok araştırmayla çelişmektedir.

Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği'ni kullanarak 96 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırmasında Overholser (1992), korelasyon ve çoklu regresyon analizleri kullanarak mizahla, depresyon ve yalnızlık arasında negatif, mizahla benlik saygısı arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Sonuçlar mizahın psikolojik uyum üzerinde önemli bir role sahip olduğu düşüncesini destekler niteliktedir. Bu sonuçlar mizah yoluyla başa çıkma ve depresyon arasında ters bir ilişkinin bulunduğu bir başka araştırmayla da desteklenmiştir (Deaner ve McConatha, 1993). Araştırmacılar Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği, Mizah Duygusu Ölçeği, Depresyon Tanı Envanteri (Inventory to Diagnose Depression) ve Eysenck Kişilik Envanteri (Eysenck Personality Inventory) kullanarak 129 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada uyguladıkları korelasyon ve varyans analizi sonucunda düşük depresyon puanına sahip deneklerin Mizah Yoluyla Başa Çıkma puanlarının yüksek olduğunu ve de mizah ölçümlerinden yüksek puan alanların dışadönüklük, ve duygusal denge puanlarının da yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Mizahla depresyon arasındaki ilişkinin araştırıldığı ve Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği (Multi Dimensional Sense of Humor Questionnaire) ve Epidemiyolojik Depresyon Çalışmaları Merkezi Ölçeği (CESD- Center for Epidemiological Studies Depression Scale) kullanılarak 347 kişi üzerinde gerçekleştirilen bir diğer çalışmada da araştırmacılar, mizah duygusu ile depresyon arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır (Thorson, Powell, Sarmany ve Hampes, 1997). Daha önce sözü edilen çalışmalarda kullanılanlardan farklı ölçme araçları ile elde edilen bu bulgular da mizah ve depresyon arasında diğer çalışmalarda gözlenen ilişkiyi destekler niteliktedir.

Kuiper ve Martin (1993) Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ve Mizah Duygusu Ölçeği, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği,

Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri, Algılanmış Stres Ölçeği (Percieved Stress Scale) ve Epidemiyolojik Depresyon Çalışmaları Merkezi Ölçeğini kullanarak 218 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri bir çalışmada mizah duygusu yüksek olan bireylerin, daha olumlu bir benlik kavramına sahip olduklarını bulmuşlardır. Bunun yanında yüksek mizah puanlarına sahip olanların düşük puan alanlara göre kendi yaşamları üzerinde daha fazla denetime sahip oldukları ve stres karşısında daha az yenik düştükleri de gözlenmiştir. Son olarak da mizah puanları yüksek olan deneklerin daha az depresif duygulanım sergiledikleri bulunmuştur.

Mizahın psikolojik sağlık ve iyilik durumuna faydalı olabileceği yönünde sonuçların elde edildiği araştırmaların yanında, bu sonuçları desteklemekte başarısızlığa uğrayan araştırmalar da mevcuttur.

Kuiper ve Martin (1998) beş ayrı çalışmada toplam 892 kişi üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği ve Mizah Duygusu Ölçeği kullanarak mizah ve benlik saygısı, olumlu dünya görüşü ve iyimserlik gibi olumlu kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar, mizahın, sıkça belirtildiği gibi olumlu bir kişilik özelliği olduğu doğru ise diğer olumlu kişilik özellikleri ile de ilişkili olabileceğini varsaymışlardır. Psikolojik iyilik durumu ile ilişkili olan iyimserlik ve olumlu bir dünya görüşü gibi değişkenlerle mizah arasındaki ilişkiyi incelemiş, fakat sadece düşük korelasyonlar bulmuşlardır. Benzer bir biçimde mizah yoluyla başa çıkma ve olumsuz duygu durum arasında da düşük negatif korelasyon elde etmişlerdir. Genel psikolojik iyilik durumunu altı boyutta (kendini kabul, diğerleri ile olumlu ilişkiler, otonomi, çevresel egemenlik, yaşamda amaç ve kişisel gelişim) ölçen Ryffin Psikolojik İyilik Durumu Ölçeği (Ryff Measure of Psychological Well-Being) ile karşılaştırıldığında yalnızca kişisel gelişim boyutuyla bazı mizah puanları arasında orta derecede ilişkiler bulunmuştur. Olumlu kişilik özelliklerinin çoğu ile mizah arasında yalnızca düşük korelasyonların bulunması araştırmacıları şaşırtmıştır.

Yaşlılarla gerçekleştirilen, yaşam doyumunun ve algılanmış sağlığın ölçüldüğü bir diğer araştırmanın sonuçları da mizah ve iyilik durumu bağlantısını destekler sonuçlar

vermemiştir. Simon (1990) yaşam doyumunu ve algılanmış sağlığı yordamaya çalışırken ne Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği'nin ne de Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği'nin bu yordamaya manidar bir etkisinin olmadığını bulmuştur. Her iki mizah türü de yaşlı insanlar arasında yaşam doyumunu ve algılanmış sağlığı yordamada başarısız olmuştur. Bu çalışmada Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği hiçbir yordayıcı değere sahip olmazken, Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği'nin sosyo-ekonomik düzeyle birlikte değişim durumunda yaşlılıktaki morali yordadığı gözlenmiştir.

Mizah, yurtdışında farklı disiplinlerde bir çok araştırmaya konu olmakla birlikte ülkemizdeki psikoloji alanındaki araştırmacılar arasında yaygın bir araştırma konusu değildir. Aydın (1993) tarafından yapılan bir araştırmada üniversite öğrencilerinde iç-dış kontrol odağı inancı ve durumluk mizah tepkileri arasındaki ilişki incelenmiş ve ölçme aracı olarak Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ve Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. 50'si kız, 40'ı erkek toplam 90 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırma sonucunda, beklenenin aksine iç kontrol inancına sahip olmakla mizah tepkilerinin verilmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmamış, kızlarda dış kontrol odağına inananların, erkeklerde ise iç kontrol inancına sahip olanların daha fazla durumluk mizah tepkileri verdikleri görülmüştür. Araştırma, mizah gibi psikolojik danışma açısından önemli bir değişkeni, alandaki araştırmacıların dikkatine sunmuş ve yeni araştırma sorularının ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Topuz (1995) yaptığı araştırmada popülerlik, mizah duygusu ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 132'si kız, 138'i erkek toplam 270 sekizinci sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada deneklerin Sosyometri Testi ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeğinden aldıkları puanlar varyans analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda beklenenin aksine mizah duygusuna sahip olma ve popülerlik arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ancak mizah duygusuna sahip olma akademik başarı ile ilişkili bulunmuştur.

Özenç (1998) demokratik ve otoriter olarak algılanan anne-baba tutumlarının genç yetişkinlerin durumluk mizah tepki düzeyine etkisinin olup olmadığını incelemiştir. 95'i

kız, 49'u erkek toplam 144 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeğini ve Anne-baba Tutum Ölçeğini kullanmıştır. Bu iki ölçeğin deneklere uygulanması ile elde edilen puanlar arasındaki ilişkinin hesaplanması sonucu algılanan anne-baba tutumları ile durumluk mizah tepkisi arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.

Mizah duygusu ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Durmuş ve Tezer (2001) tarafından 117'si erkek, 138'i kız toplam 255 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen çalışmada Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (DMTÖ) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ) kullanılmıştır. Bulgular, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ile ölçülen yüksek mizah duygusuna sahip öğrencilerin iyimser ve kendine güvenli başa çıkma tarzlarına daha fazla başvurma eğiliminde olduklarını; cinsiyet farklılıklarına ilişkin sonuçlar ise, kız öğrencilerin daha çaresiz, erkek öğrencilerin daha iyimser başa çıkma tarzlarına başvurduklarını göstermiştir. Ancak, mizah duygusu ve cinsiyet ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Mizah duygusu ile depresyon arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir diğer çalışma da Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği ve Zung Depresyon Ölçeği kullanılarak 102 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir (Aslan ve diğ., 1996). Sonuçlar Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği puanlarıyla Zung Depresyon Ölçeği puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir.

Konuyla ilgili Ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalar gözden geçirildiğinde, araştırmacıların mizaha ilişkin ölçümler için Martin ve Lefcourt (1984) tarafından geliştirilen ve Aydın (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlaması gerçekleştirilen Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği'ni işe sürdükleri görülmektedir. Hem Türkiye'de yapılan araştırmalar hem de yurtdışında yapılan araştırmalar gözden geçirildiğinde, mizahın, olumlu kişilik özellikleri ya da sağlıklı başetme stratejileri ile ilişkili olabileceği düşünülerek tasarlanan araştırmalarda çelişkili sonuçlar elde edildiği gözlenmektedir. Kimi araştırmalarda beklenen bu ilişkiler saptanırken kimi araştırmalarda ise ya çok düşük düzeyde ya da negatif yönde ilişkiler elde edildiği görülmektedir. Daha önce de değinildiği gibi bu

çelişkili sonuçların olası iki açıklamasından biri, mizahın olumlu kişilik özellikleri ve uyumlu başatme stratejileri ile ilişkili bir değişken olmadığı; diğeri ise araştırmacıların, mizah duygusunu, kesin bulgulara izin verecek bir yolla ölçmüyor olduklarıdır. Mizah duygusunun diğeri olumlu kişilik özellikleri ya da uyumlu başatme stratejileri ile ilişkili olmadığı düşüncesi kimi araştırmacılar tarafından benimsenebilir olsa da bunun tersi kuramsal yaklaşımlar ve amprik bulgular olduğu da göz ardı edilmemelidir. Mizah duygusunu ölçmek için bu araştırmalarda işe sürülen kendini değerlendirme (self-report) ölçeklerinin, mizahın uyumlu ve uyumsuz yönlerini belirgin bir şekilde ayırt etmekte başarısız olduğu ya da diğeri bir deyişle negatif ya da uyumsuz (maladaptive) mizahın kontrol edilemediği söylenebilir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, uyarlaması yapılan ölçeğin orijinal formu, ölçek uyarlama çalışmasındaki aşamalar, ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması çalışmasında yapılan işlemler, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlenmesi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin mizah duygularını farklı boyutlarıyla ölçmeye yönelik bir ölçek uyarlama çalışmasıdır.

3.2.Çalışma Grubu

Çoğu kez seçkisiz ya da sistematik seçkili bir örneklem oluşturmak oldukça güç hatta imkansız olabilmekte ve bu durumda araştırmacılar ulaşılması kolay bir örneklem seçme yoluna gitmektedirler (Fraenkel ve Wallen, 1993). Her ne kadar seçkisiz bir örneklemle çalışılması ideal bir durum olsa da ulaşılması uygun örneklemelerin, belirli bir evreni temsil etmek üzere dikkatlice kavramsallaştırıldıkları ve ayrıntılı biçimde rapor edildikleri sürece, kullanılmalarında bir sakınca olmadığı da belirtilmiştir (Gall, Borg ve Gall, 1996).

Bu araştırmada elde edilen sonuçların Türkiye'deki tüm üniversite öğrencilerine genellenmesi amaçlanmaktadır. Ancak çalışma grubu belirlenirken ulaşılması uygun bir örneklem seçilmiştir. Çukurova Üniversitesi'nde lisans programlarına devam eden 17 yaşını tamamlamış ve 30 yaşını aşmamış öğrencilerin oluşturduğu bütün, çalışma evreni olarak kabul edilmiş, ölçeğin geçerliğini ve güvenilirliğini sınamak için gerçekleştirilen çalışmalarda bu ölçütlere bağlı olarak çalışma grubunun evreni temsil gücünü mümkün olduğunca artırmak amacıyla, oransız küme örnekleme yoluyla Çukurova Üniversitesi'ne

bağlı Eğitim, Tıp, Mühendislik, Ziraat, İktisat ve Fen-Edebiyat Fakültelerine devam eden öğrencilerden oluşan 5 farklı örneklem belirlenmiştir. Bu örneklemelere ilişkin ayrıntılı açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

Birinci Örneklem: Oluşturulan deneysel Türkçe formun yapı geçerliğini sınamak için gerçekleştirilen ilk çalışmada, Eğitim, Tıp, Mühendislik-Mimarlık, Ziraat, İktisat ve Fen-Edebiyat Fakültelerine devam eden öğrencilerden yaşları 17-30 arasında değişen ($\bar{X}=22,12$) 303'ü erkek, 227'si kız toplam 530 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir.

Tablo 1
Birinci Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Fakültelere ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Fakülte	Eğitim	Fen- Edebiyat	Mühendislik -Mimarlık	Tıp	Ziraat	İdari Bilimler	Toplam
Cinsiyet							
Kız	82	46	12	33	41	13	227
Erkek	54	46	58	70	59	16	303
Toplam	136	92	70	103	100	29	530

İkinci Örneklem: Gözden geçirilerek yeniden düzenlenen deneysel Türkçe formun yapı geçerliğini sınamak için gerçekleştirilen ikinci çalışmada, Eğitim, Tıp, Mühendislik-Mimarlık, Ziraat, ve Fen-Edebiyat Fakültelerine devam eden öğrencilerden yaşları 17-29 arasında değişen ($\bar{X}=21,71$) 246'sı erkek, 249'u kız toplam 495 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir.

Tablo 2
İkinci Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Fakültelere ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Fakülte	Eğitim	Fen- Edebiyat	Mühendislik- Mimarlık	Tıp	Ziraat	Toplam
Cinsiyet						
Kız	88	54	33	35	39	249
Erkek	69	40	41	33	63	246
Toplam	157	94	74	68	102	495

Üçüncü Örneklem: Uyarlanmış olan Türkçe formun ölçüt bağıntılı geçerliğini sınamak amacıyla Beck Depresyon Envanteri ve Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada, Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerine devam eden öğrencilerden yaşları 17-24 arasında değişen ($\bar{X}=20,04$) 59'u kız 78'i erkek toplam 137 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir.

Dördüncü Örneklem: Uyarlanmış olan Türkçe formun ölçüt bağıntılı geçerliğini sınamak amacıyla Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçekleri kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada, Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerine devam eden öğrencilerden yaşları 17-26 arasında değişen ($\bar{X}=20,33$) 72'si kız 66'sı erkek toplam 138 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir.

Beşinci Örneklem: Uyarlanan Türkçe formun güvenilirliğini test etmek amacıyla testin tekrarı yönteminin uygulandığı çalışmada Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümüne devam eden yaşları 18-27 arasında değişen ($\bar{X}= 21,80$) 32'si kız 31'i erkek toplam 63 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir.

Tablo 3

Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Üçüncü Örneklem	Dördüncü Örneklem	Beşinci Örneklem
Kız	59	72	32
Erkek	78	66	31
Toplam	137	138	63

3.3.Mizah Tarzları Ölçeği (Humor Styles Questionnaire)

Mizah Tarzları Ölçeği (Humor Styles Questionnaire) mizah kullanımındaki bireysel farklılıklara ilişkin dört farklı boyutu ölçmek amacıyla (Akt., Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray ve Weir, baskıda) geliştirilmiş bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Yedili likert tipi bir derecelemenin kullanıldığı ölçeğin, ikisi uyumlu, ikisi uyumsuz mizah kullanımını

ölçmek üzere tasarlanmış dört alt ölçeği vardır. Bu alt ölçekler; Kendini geliştirici mizah (Self Enhancing Humor), Katılımcı mizah (Affiliative Humor), Kendini yıkıcı mizah (Self Defeating Humor) ve Saldırgan mizahtır (Aggressive Humor). Bir bölümü ters puanlanan 8'er maddeden oluşan her bir alt ölçekte yer alan sorular bireylerin sahip olduğu mizah duygusunun belirtilen boyutlar açısından nasıl farklılaştığını ölçmeye yöneliktir.

Ölçek üç farklı örnekleme üzerinde gerçekleştirilen üç çalışma sonucunda geliştirilmiştir. Birinci çalışma, üniversite öğrencileriyle, ikinci çalışma üniversite öğrencileri ve yaşlılarla, üçüncü çalışma ise üniversite ve lise öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir.

Yalnızca üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen ilk çalışmada 76'sı kız 41'i erkek ve yaşları 16 ila 31 arasında değişen ($\bar{X}=19.8$) 117 öğrenci ile çalışılmıştır. 111 maddelik madde havuzunun uygulandığı bu çalışma sonucunda elde kalan 57 maddeye 39 yeni madde eklenerek ikinci çalışmada kullanılacak madde havuzu elde edilmiştir.

İkinci çalışmada amaç olarak her bir alt ölçeğe 15'er madde yerleşmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmada yaşları 18 ila 36 arasında değişen 94'ü kız, 71'i erkek 165 üniversite öğrencisi ve yaşları 57 ila 87 arasında değişen 50'si kadın, 12'si erkek ve 31'i cinsiyeti bilinmeyen 93 yaşlı katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak yaşlılar örneklemini oluşturan bireylerin büyük bir çoğunluğu üniversite eğitimi almış, çalışmış ve emekli olmuş öğretmen, avukat ve doktorlardan oluşmaktadır. İkinci çalışma sonucunda her bir alt ölçek için 15'er madde seçilmiş ve bu alt ölçekler için .82 ila .88 arasında değişen Cronbach alfa değerleri elde edilmiştir.

Yapılan üçüncü ve son çalışmada bu 60 maddelik ölçekten her bir alt ölçeğe 8'er madde seçilmesi hedeflenmiştir. Üniversite ve lise öğrencilerin bir arada dahil edildikleri bu son çalışmada örnekleme yaş ortalamaları 19,3 olan 192'si kız, 148'i erkek 340 üniversite öğrencisi ve yaş ortalamaları 15,4 olan 92'si kız 53'ü erkek 145 lise öğrencisinden oluşan 485 öğrenci oluşturmuştur. Bu iki örneklemden birleştirilerek elde edilen veriler kullanılarak ölçek maddeleri daha önceki çalışmalarda izlenen prosedürler yinelenerek

analiz edilmiştir. 32 maddelik son form üzerinde Varimax Rotasyon kullanılarak gerçekleştirilen Temel Bileşenler Analizi sonucunda dört faktörlü bir yapı açık bir biçimde yeniden elde edilmiştir. İlk dört faktör sırasıyla 4.7, 3.9, 2.7 ve 2.0 özdeğerlerine sahiptir ve toplam varyansın %41,6'sını açıklamaktadırlar. Bütün maddeler hedeflendikleri alt ölçeklere .40'ın üzerinde (birçoğu .50'nin üzerinde) faktör yükleri ile ve diğer üç faktöre .25'in altında (çoğu .10'un altında) faktör yükleri ile yerleşmiştir. Ayrıca tüm katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda her bir alt ölçek için .77 ila .81 arasında değişen Cronbach alfa değerleri elde edilmiştir. Güvenirliği test etmek amacıyla ölçek 124'ü kız, 55'i erkek 179 öğrenciye bir hafta arayla iki kez uygulanmış ve Katılımcı, Kendini-geliştirici, Saldırgan ve Kendini-yıkıcı Mizah alt ölçekleri için sırasıyla .85, .81, .80 ve .82 ($p < .001$) test tekrar test devamlılık katsayısı bulunmuştur.

Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri ile Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçekleri arasında Saldırgan Mizah için .03, Kendini Yıkıcı Mizah için -.36, Kendini Geliştirici Mizah için .28 ve Katılımcı Mizah için .21'lik korelasyonlar bulunmuştur. Ayrıca Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ile Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçekleri arasında da Saldırgan Mizah için .12, Kendini Yıkıcı Mizah için -.01, Kendini Geliştirici Mizah için .43 ve Katılımcı Mizah için .27'lik korelasyonlar elde edilmiştir. Benzer biçimde, Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği ile Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçekleri arasında da Saldırgan Mizah için .21, Kendini Yıkıcı Mizah için .02, Kendini Geliştirici Mizah için .55 ve Katılımcı Mizah için .33'lük korelasyonlar elde edilmiştir (Martin ve diğ., baskıda).

3.4. Ölçek Uyarlama Çalışmasındaki Aşamalar

Çeşitli ölçek ve envanterler ilk geliştirildikleri tarihten itibaren başka dillere çevrilip uygulanmıştır. Kendi kültürümüze uygun yeni ölçeklerin geliştirilmesinin birçok avantajları vardır ve ölçek uyarlamayla ilgili birçok sorun bu yolla önlenbilir. Ancak ölçek uyarlamasının tercih edilmesinde de bazı nedenler vardır. Bunlardan biri uyarlamanın daha çabuk, kolay ve ucuz olduğunun düşünülmesidir. Ayrıca bazen bir ölçeğin geliştirilebilmesi için genellikle gerekli olan bilgi birikimi ve teknik uzmanlık yeterince gelişmemiş olabilir (Savaşır, 1994).

Ölçek uyarlamasının diğerk bir amacı ise kültürlerarası, dillerarası, etnik gruplar arası karşılaştırmalı araştırmalarda kullanımınıdır (Savaşır, 1994). Ölçek uyarlama çalışmalarının, bireysel araştırmacılara sağladığı kazançlar kadar, ülke açısından da kazanç sağladığından söz edilebilir. Ölçek uyarlama çalışmaları, ülkede çeşitli konularda objektif veri toplama potansiyelinin artmasını sağlar (Şahin, 1994). Ölçek uyarlama çalışmalarında sıklıkla gözlenen durum, ölçeklerin kültürler arasında önemli farklılıklar gösterebildikleridir (Şahin, 1994). Ancak batıda hazırlanmış ölçeklerin uyarlanma yoluyla kullanıma sunulması ülkemize özgü bir durum değildir. Dünyadaki psikoloji araştırma etkinliğinin bu ülkelerde yoğunlaşmış olması yüzünden, ölçeklerin büyük çoğunluğu bu ülkelerde geliştirilmektedir (Şahin, 1994).

Ölçek uyarlama veya geliştirme birkaç aşamadan geçen, uzunca süren bir etkinliktir. Ölçek uyarlamak, ölçeği ilk kez geliştiren araştırmacının yaptığı araştırma ve analizlerin bir çoğunu tekrarlamayı gerektirir (Şahin, 1994).

Ölçek uyarlamasında en az dört aşama vardır (Spielberger ve Sharma, 1976; Akt. Savaşır, 1994). Bu aşamalar:

1. Maddelerin orijinal dilden hedef dile çevrilmesi
2. Çevirinin değerlendirilmesi ve deneysel formun geliştirilmesi
3. Orijinal formla deneysel formdaki maddelerin eşdeğer olduğunun saptanması
4. Yeni formun geçerlik ve güvenilirliğinin saptanması

Maddelerin çevirisi uyarlamasının en önemli adımlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu işi yapacak çevirmenlerin iki dili de çok iyi bilmenin yanında ölçeğin ilgili olduğu konuyu bilmeleri ve her iki dilde ve kültürde deneyim sahibi olmaları gerektiğine değinilmiştir (Spielberger ve Sharma, 1976; Akt. Savaşır, 1994).

Çeviri ile ilgili önemli sorunlardan biri de uygun dilin, bir başka deyişle Ülkemizde uygun Türkçe'nin kullanılmasıdır. Çeviride kullanılan sözcük ve ifadelerin ölçeğin

uygulanacağı gruba uygun olması, üzerinde önemle durulması gereken bir sorundur (Savaşır, 1994).

Çevirinin değerlendirilmesi ve deneysel formun oluşturulması ve çevirinin denetlenmesi yani çevrilen maddelerin orijinal maddelerle eşdeğer olup olmadığının sınanması aşamalarında çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler niteliksel ve istatistiksel yöntemlerdir. Niteliksel yöntemler geri çevirme yöntemi ve tek çeviri yöntemidir. İstatistiksel yöntemler ise kaynak ve hedef form puanları arasında korelasyon, uygulanan iki kültürde elde edilen puanların farkı ve diferansiyel madde fonksiyonudur (Savaşır, 1994).

Son aşama yeni formun geçerlik ve güvenilirliğinin sınanması aşamasıdır. Güvenirliği sınamak için testin tekrarı yöntemi, paralel formlar güvenirligi, testi yarılama yöntemi, iç tutarlılık güvenirlilik katsayılarının hesaplanması gibi yöntemler kullanılmaktadır. Ölçme aracının geçerliğinin sınanması amacıyla kapsam geçerliği, ölçütlere dayalı geçerlik ve yapı-kavram geçerliği incelemelerinin yapılması gerektiği belirtilmektedir (Özgüven, 1994).

3.5. Ölçeğin Uyarlanması Çalışmasında Yapılan İşlemler

Mizah Tarzları Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması şu aşamalarla gerçekleştirilmiştir:

Uyarlamanın en önemli adımlarından biri olarak kabul edilen çeviri aşamasında her ne kadar, maddelerin çevirisinin, iki dili de çok iyi bilmenin yanında ölçeğin ilgili olduğu konuyu bilen ve her iki dilde ve kültürde deneyim sahibi olan kimselerce yapılması gerektiğine değinilmişse de (Spielberger ve Sharma, 1976; Akt. Savaşır, 1994) ideal olan bu durumu her zaman gerçekleştirmek mümkün olmamaktadır. Mizah duygusunun, uyarlama çalışması gerçekleştirilen Mizah Tarzları Ölçeği'ndeki biçimiyle kavramsallaştırılmasının ülkemiz açısından, alanda ilk kez ele alınan bir konu olması nedeniyle orijinal ölçeğin kuramsal dayanağını ve rasyonelini bilen çevirmenler bulunamayacağı göz önüne alınarak, birinci aşamada orijinal ölçekteki maddeler araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Çevirinin değerlendirilmesini içeren ikinci aşamada, ölçeğin çevirisinde ortaya çıkması olası dilbilimsel ve kültürel farklılıklardan kaynaklanabilecek çeviri sorunlarını önlemek amacıyla çeviri, iki dili ve kültürü iyi bilen iki uzman tarafından değerlendirilmiştir. Bu uzmanlar tarafından tanımlanan sorunlar üzerinde durularak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Üçüncü aşamada orijinal formla deneysel formun eşdeğerliğinin sınanması için geri çevirme yöntemi kullanılmış ve iki İngiliz dili uzmanı tarafından gerçekleştirilen geri çeviriler, orijinal formla karşılaştırılması için ölçeği geliştirmiş olan araştırmacının ve uyarlamayı yapan araştırmacının değerlendirmesine sunulmuştur. Geri çeviri yönteminin kısıtlı yönlerinden biri olan karşılaştırmanın orijinal dilde yapılması ve bu nedenle de hedef dildeki aksaklıkların ortaya çıkarılmaması sorununu önlemek amacıyla elde edilen geri çeviriler orijinal ölçeği geliştiren araştırmacının değerlendirmesine sunulmuş ve kendisiyle gerçekleştirilen yazışmalar aracılığı ile gerekli düzeltmeler yapılarak deneysel Türkçe formun, orijinal İngilizce forma eşdeğer olduğu konusunda karşılıklı uzlaşma sağlanmıştır.

Son olarak dördüncü aşamada ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği sınanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik için yapılan çalışmalar aşağıda açıklanmıştır.

3.5.1. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Geçerlik ve güvenilirlik sınaması için yapılan çalışmalar aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.5.1.1. Geçerlik Çalışmaları

Oluşturulan deneysel formun yapı geçerliliğini sınamak amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi "birden fazla değişkene bağlı bir değişkeni açıklamakta katkısı bulunan bağımsız değişkenlerin sayısını ve bu bağımlı değişkenin koordinatlarını (faktör yüklerini) bulmada" başvurulan bir yöntemdir (Turgut ve Baykul, 1992).

Ölçüt bağıntılı geçerliği sınamak için benzer ölçek geçerliği sınaması yapmak, mizah duygusunu bu boyutlarıyla ölçen herhangi bir Türkçe ölçek bulunmadığından mümkün olmamıştır. Ancak ölçekte yer alan alt ölçeklerin ilişkili olduğu düşünülen depresyon, olumlu ve olumsuz duygular, fonksiyonel olmayan tutumlar ve benlik saygısı gibi değişkenlerle aralarındaki korelasyonlar incelenmiş ve ölçeğin geliştirildiği orijinal çalışmada da olduğu gibi Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ile Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçekleri arasındaki korelasyonlara bakılmıştır. Depresyon değişkenine ilişkin ölçümler için Beck Depresyon Envanteri (BDE), olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin ölçümler için Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PNDÖ), fonksiyonel olmayan tutumlara ilişkin ölçümler için Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği (FOTÖ), benlik saygısı değişkenine ilişkin ölçümler için ise Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri (RBSE) kullanılmıştır.

3.5.1.2 Güvenirlik Çalışmaları

Ölçeğin güvenirliliğini sınamak amacıyla testin tekrarı yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ölçülen niteliğin kararlı olduğu durumlarda kullanılan bir zaman örnekleme modelidir (Özguven, 1994). Ölçek 63 öğrenciye iki hafta arayla uygulanarak test tekrar test alt ölçekler korelasyon değerleri saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlığına ilişkin sınama ise her bir alt ölçek ve toplam puanların Cronbach alfa güvenirlilik katsayıları hesaplanarak yapılmıştır.

Ayrıca ölçek maddelerinin yer aldıkları alt ölçeklerin toplam puanlarıyla gösterdikleri korelasyonlar hesaplanarak her bir maddenin yer aldığı alt ölçeğin temsil ettiği mizah türüyle ilişkisi belirlenmiştir.

3.6. Veri Toplama Araçları

Mizah Tarzları Ölçeğinin ölçüt bağıntılı geçerliğini sınamak için bu çalışma kapsamında kullanılan ölçeklere ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.6.1.Beck Depresyon Envanteri

Depresyonda görülen belirtileri ölçerek bu belirtilerin derecesini objektif olarak belirlemek amacıyla, Beck tarafından geliştirilen ölçeğin 1978 tarihli versiyonu Hisli (1988) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 21 belirti kategorisini içeren ölçek bireylerin kendi kendine yanıtlayabilecekleri, uygulanışı kolay bir ölçektir. Her bir belirti kategorisinde yer alan 4 madde 0 ile 3 arasında puan alır. Bu puanların toplanmasıyla edilen depresyon puanının yüksek oluşu depresyon düzeyinin ya da şiddetinin yüksekliğini gösterir.

Ölçeğin Türkçe formunun iki yarım test güvenirlik katsayısı .74 olarak bulunmuştur (Hisli, 1989). Ayrıca MMPI-D skalası ile envanter puanları arasında Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı .63 olarak hesaplanmıştır.

3.6.2. Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği

Depresyonla ilişkili olan fonksiyonel olmayan tutumların ortaya çıkma sıklığını ölçmek amacıyla 1978 yılında Beck tarafından geliştirilen ölçek Şahin ve Şahin (1992) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır (Akt., Savaşır ve Şahin, 1997). Ölçek, bireylerin kendi kendine yanıtlayabilecekleri 40 maddeden oluşan ve 1-7 arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Bir bölümü ters puanlanan bu maddelerden alınan toplam puanın yüksek oluşu, bireyin fonksiyonel olmayan tutumlarının sıklığına işaret eder.

Ölçeğin Türkçe formunun Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .79, madde-toplam puan korelasyonlarının ortalaması .34 olarak bulunmuştur. Ölçekten elde edilen iki yarım test güvenirliği ise $r=.72$ dir (Savaşır ve Şahin, 1997). Ayrıca ölçeğin BDE ile korelasyonu. 19, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu ise .29 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

3.6.3. Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri

Bugün birçok çalışmada benlik saygısı ölçümü için kullanılan güvenilir dört ana ölçekten biri olarak literatürde yer alan ölçek 1968 yılında Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Çoktan seçmeli 12 alt kategoriden oluşan ölçekte 63 madde yer almaktadır. Bu çalışmada 10 maddeden oluşan Benlik Saygısı alt kategorisi kullanılmıştır. Ölçekten alınan puanın yüksek oluşu bireyin benlik saygısının düşüklüğüne işaret etmektedir. Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonunda benlik saygısı kategorisinin geçerliğini sınamak için psikiyatrik görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerle yapılan değerlendirmede öğrencilerin benlik saygıları, kendilerine ilişkin görüşlerine göre, yüksek, orta ve düşük olarak gruplandırılmıştır. Görüşlerden ve benlik saygısı ölçeğinden elde edilen sonuçların arasındaki ilişkiler hesaplanmış ve geçerlik oranı .71 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısının ise .75 olduğu belirtilmiştir (Akt., Öner, 1997).

3.6.4. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği

Watson, Clark ve Tellegen (1988) tarafından olumlu ve olumsuz duyguların ne ölçüde yaşandığını ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan ölçek 10'u olumlu, 10'u olumsuz olmak üzere 20 sıfattan oluşmaktadır (Akt., Gençöz, 2000). Beşli likert tipi bir ölçektir. Gençöz (2000) tarafından gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında yapılan faktör analizi sonucunda maddeler pozitif ve negatif duygu olarak iki faktör altında toplanmışlardır. Maddelerin faktör yükleri .46 ve üzerindedir. Bu iki faktör varyansın % 44'ünü açıklamaktadır. Pozitif duygu için iç tutarlılık katsayıları .83, negatif duygu için ise .86 olarak belirlenmiştir. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile "Beck Depresyon Ölçeği" ve "Beck Anksiyete Envanteri"nden elde edilen puanlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Buna göre, Pozitif Duygu Ölçeği ile bu envanterler için sırasıyla-.48 ve -.22'lik korelasyonlar verirken, Negatif Duygu Ölçeği'nin bu envanterlerle korelasyonu yine aynı sıraya göre .51 ve .47 bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test tutarlılığı ise aynı sıraya göre .40 ve .54 olarak hesaplanmıştır.

3.6.5. Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği

Martin ve Lefcourt (1984) tarafından geliştirilen ölçek Aydın (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Mizah duygusunun kararlı bir kişilik özelliği olduğu varsayımından yola çıkılarak, kişinin günlük yaşamında ne derece yer aldığına odaklanılmıştır. Diğer bir deyişle mizah duygusu, bir kimsenin günlük yaşamında farklı durumlar karşısında gülümseme, gülme, neşeli tepkiler gösterme sıklığı olarak tanımlanmıştır (Martin ve Lefcourt, 1984).

21 maddeden oluşan ölçekteki ilk 18 maddede, hemen her insanın zaman zaman karşılaşabileceği hoş veya nahoş durumlar verilmekte ve bu durumda verilebilecek olan tepkiler sıralanmaktadır (Aydın, 1993). Deneklerden kendilerini verilen durumda hayal etmeleri ve verecekleri en uygun tepkiyi yansıtan ifadeyi işaretlemeleri istenmektedir. Bu 18 maddeye ek olarak üç genel maddede (19,20 ve 21. Maddeler) ise bireylerin arkadaş seçerken mizah anlayışına sahip olmaya verdikleri önem ve kendilerini mizah anlayışına sahip olma açısından nasıl değerlendirdikleri ölçülmektedir. Ters yönde puanlanan bu üç madde dışındaki 18 maddede yer alan tepkiler 1 (bunu hiç eğlenceli bulmazdım), ile 5(kahkahalarla gülerdim) arasında değişmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 21 ile 105 arasında değişmekte, yüksek puan değişik durumlarda mizahi tepkilerin daha fazla verildiğine işaret etmektedir (Aydın, 1993). Farklı araştırmalarda kullanılan ölçeğin yüksek güvenirlik katsayıları gösterdiği gözlenmiştir. Bu araştırmalarda ölçeğe ilişkin elde edilen Cronbach alfa katsayıları .70 ile .80 arasında değişmektedir (Martin, 1996).

Ölçeğin Türkçe uyarlamasının güvenirlik ve geçerlik çalışması Aydın (1993) tarafından yapılmış ve test-tekrar test güvenirlik katsayısı .96, Cronbach alfa katsayısı ise .77 bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğine ilişkin yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar ölçeğin faktör yapısının orijinaline çok benzer olduğunu göstermektedir.

3.7. Verilerin Toplanması

Uyarlama çalışması için yapılan tüm çalışmalar için beş kez veri toplama yoluna gidilmiş ve tüm veriler araştırmaya veri sağlanmasına yardımcı olmayı kabul eden öğretim elemanlarının izin verdikleri ders saatlerinde araştırmacı tarafından toplanmıştır. Ön çalışma 2001 yılı mayıs ayında, ikinci çalışma 2002 yılı mayıs ayında, ölçüt bağıntılı geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ise 2002 yılı kasım ayında toplanan verilerle gerçekleştirilmiştir. Toplu halde yapılan uygulamalarda ölçekler, gönüllü öğrencilere dağıtılmış ve yazılı olarak ifade edilmiş olan yönergeler ve gerekli açıklamalar sözlü olarak da tekrarlanmıştır. Faktör analizinin gerçekleştirildiği iki çalışmada ve test-tekrar test çalışmasında sadece MTÖ Türkçe formu uygulandığı için veri toplama oturumu 15-20 dakika arasında sürerken, ilişkili diğer ölçeklerle birlikte verilerin toplandığı oturumlar yaklaşık 45 dakika sürmüştür. İlk faktör analizi çalışmasında 530 öğrenciye, ikinci faktör analizi çalışmasında toplam 495 öğrenciye, ilişkili ölçeklerle yapılan ölçümlerde iki farklı ancak benzeşik örnekleme 138 ve 137 (toplam 275) öğrenciye, test tekrar test çalışmasında ise 63 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında toplam 1363 öğrenciye ulaşılmıştır.

3.8. Verilerin Çözümlemesi

Toplanan veriler araştırmacı tarafından SPSS paket programına aktararak elde edilen veri tabanları üzerinde belirlenen amaçlar doğrultusunda sırasıyla aşağıda belirtilen analizler gerçekleştirilmiştir.

Faktör analizi için, temel bileşenler faktör analizi ve varimaks dönüştürme yöntemleri kullanılmıştır. İç tutarlık katsayılarını belirlemek için Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır.

Madde analizi, test-tekrar test güvenilirliği, ölçüt bağıntılı geçerlik ve ölçüt değişkenleri ile MTÖ puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyonları belirlenmiştir. Sonuçların yorumlanmasında 0.05 anlamlık düzeyi ölçüt alınmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde Mizah Tarzları Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bulgular açıklanmıştır.

4.1.Çeviri Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Birinci aşamada araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçek maddeleri, ortaya çıkması olası çeviri sorunlarını önlemek amacıyla iki dili ve kültürü iyi bilen uzmanlarca değerlendirilmiştir. Bu uzmanlar tarafından tanımlanan sorunlar değerlendirilerek gerekli değişiklikler yapılmış ve orijinal formla deneysel formun eşdeğerliğinin sınanması için geri çevirme yöntemi kullanılarak, iki İngiliz dili uzmanınca gerçekleştirilen geri çeviriler orijinal ölçeği geliştiren ve uyarlayan araştırmacıların değerlendirmesine sunulmuştur. İki araştırmacı arasında yazışmalar aracılığı ile varılan uzlaşma sonucunda, oluşturulan deneysel Türkçe formun, orijinal İngilizce forma eşdeğer olduğu görülmüştür.

4.2. Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Ölçeğin geçerliğini sınamak amacıyla yapı geçerliği ve ölçütlere dayalı geçerlik çalışmaları yapılmıştır.

4.2.1. Yapı Geçerliği Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Uyarlanan Türkçe formun yapı geçerliğini sınamak amacıyla iki kez faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

Bu amaçla gerçekleştirilen birinci çalışmada uygulanan faktör analizi sonucunda örnekleme yeterliliğinin .79 olduğu bulunmuştur. Mizah Tarzları Ölçeği'nin 32 maddesine, varimaks dönüştürme yöntemi kullanılarak uygulanan temel bileşenler analiziyle dört

faktör arandığında 5 madde dışında tüm maddelerin ölçeğin orijinalinde olduğu gibi dört faktörde toplandığı görülmüştür. Bu dört faktörün varyansı açıklama yüzdesi % 34,07'dir. Faktörlerin özdeğerleri sırasıyla; Kendini Geliştirici Mizah (KGM): 4.91, Katılımcı Mizah (KM): 2.35, Kendini Yıkıcı Mizah (KYM): 1.97 ve Saldırgan Mizah (SM): 1.66'dır. Varyansı açıklama yüzdeleri sırasıyla; 15.36, 7.36, 6.15, 5.20'dir. Yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yükleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4
MTÖ'nün Deneysel Türkçe Formundaki Maddelere İlişkin İlk Çalışma
Sonucunda Elde Edilen Faktör Yükleri

Madde no ve Orijinal Faktörü	Kendini Geliştirici Mizah (KGM)	Katılımcı Mizah (KM)	Kendini Yıkıcı Mizah (KYM)	Saldırgan Mizah (SM)
Madde 18 KGM	,70	-,04	-,07	-,08
Madde 10 KGM	,68	,06	,04	-,06
Madde 2 KGM	,63	,24	,04	,09
Madde 14 KGM	,58	,23	-,06	,03
Madde 26 KGM	,53	,15	,08	-,20
Madde 30 KGM	,51	,09	,08	-,07
Madde 28 KYM	,46	,03	,09	,04
Madde 6 KGM	,44	,35	,12	-,02
Madde 22 KGM	,42	,10	-,02	,40
Madde 11 SM	,25	-,08	,07	,08
Madde 25 KM	,08	,69	,01	,20
Madde 17 KM	,01	,65	-,01	,11
Madde 1 KM	,02	,58	,09	,19
Madde 21 KM	,20	,56	,20	-,13
Madde 29 KM	-,03	-,55	,14	-,03
Madde 13 KM	,21	,54	,11	-,12
Madde 5 KM	,32	,45	,13	-,03

Madde no ve Orijinal Faktörü	Kendini Geliştirici Mizah (KGM)	Katılımcı Mizah (KM)	Kendini Yıkıcı Mizah (KYM)	Saldırgan Mizah (SM)
Madde 19 SM	,27	,37	,16	-,06
Madde 32 KYM	,11	,08	,67	,17
Madde 12 KYM	-,04	,12	,59	-,01
Madde 4 KYM	,15	,12	,55	,18
Madde 20 KYM	,13	-,14	,54	-,08
Madde 8 KYM	,17	,25	,54	,05
Madde 24 KYM	-,04	-,06	,52	,01
Madde 9 KM	,01	-,14	-,18	,14
Madde 31 SM	,04	,08	-,03	,65
Madde 15 SM	,05	,01	-,05	62
Madde 16 KYM	-,03	-,04	,23	,55
Madde 3 SM	,23	,21	,21	,47
Madde 23 SM	-,02	,35	,01	,46
Madde 7 SM	-,13	,09	-,09	,41
Madde 27 SM	-,06	,04	,08	,25

Tablo 4'te görüldüğü gibi gerçekleştirilen birinci çalışma kapsamında yapılan faktör analizi sonucunda 9, 11, 16, 19 ve 28.maddelerin kendi faktörleri dışındaki faktörlere yerleştikleri; 22.maddenin ise kendi faktörüne yerleşmekle birlikte bir başka faktöre de çok yakın bir yükte yerleştiği görülmüştür.

Sorunlu maddeler üzerinde gerekli değişiklikler yapılarak ikinci kez yapılan faktör analizi sonucunda örnekleme yeterliliğinin .82 olduğu ve tüm maddelerin ölçeğin orijinalinde olduğu gibi ait oldukları dört faktörde toplandıkları görülmüştür. İkinci çalışma kapsamında gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yükleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5
MTÖ'nün Deneysel Türkçe Formundaki Maddelere İlişkin İkinci Çalışma
Sonucunda Elde Edilen Faktör Yükleri

Madde no ve Orijinal Faktörü	Kendini Geliştirici Mizah (KGM)	Katılımcı Mizah (KM)	Saldırgan Mizah (SM)	Kendini Yıkıcı Mizah (KYM)
Madde 18 KGM	,75	,05	-,07	,11
Madde 10 KGM	,74	,08	,01	,04
Madde 14 KGM	,64	,21	-,01	,07
Madde 26 KGM	,61	,16	-,02	,04
Madde 2 KGM	,58	,22	,17	,09
Madde 6 KGM	,58	,26	-,03	,14
Madde 30 KGM	,51	,07	-,09	,09
Madde 22 KGM	,42	,02	,32	-,03
Madde 25 KM	,13	,67	,20	-,01
Madde 21 KM	,17	,62	-,08	,13
Madde 29 KM	,13	,60	,09	-,09
Madde 13 KM	,14	,60	-,05	-,06
Madde 1 KM	,06	,55	,11	,11
Madde 17 KM	,15	,52	-,05	,06
Madde 9 KM	-,01	,51	,04	,19
Madde 5 KM	,27	,51	,03	,21
Madde 31 SM	-,01	,06	,65	-,01
Madde 3 SM	,01	,16	,59	,17
Madde 23 SM	-,10	,13	,57	-,01
Madde 15 SM	-,01	,02	,55	-,01
Madde 11 SM	,12	-,01	,55	,12
Madde 19 SM	,16	,09	,54	,25
Madde 7 SM	-,22	-,19	,45	-,12
Madde 27 SM	-,05	-,03	,39	,23

Madde no ve Orijinal Faktörü	Kendini Geliştirici Mizah (KGM)	Katılımcı Mizah (KM)	Saldırgan Mizah (SM)	Kendini Yıkıcı Mizah (KYM)
Madde 12 KYM	,03	,07	,12	,60
Madde 32 KYM	,09	,20	,04	,60
Madde 24 KYM	,03	,03	,02	,59
Madde 8 KYM	,09	,20	,06	,56
Madde 20 KYM	,09	-,10	-,02	,53
Madde 16 KYM	-,01	,17	,30	,45
Madde 4 KYM	,09	,07	,35	,44
Madde 28 KYM	,22	-,04	-,02	,32

Tablo 5'te de görüldüğü gibi deneysel Türkçe formda yer alan tüm maddeler orijinal formda yer aldıkları faktörlere .32 ile .75 arasında değişen faktör yükleri ile yerleşmişlerdir. Birden fazla faktöre yüklenen maddelerin kendi faktörlerindeki ve diğer faktörlerdeki yükleri arasındaki fark 4, 22 ve 28. maddelerde 10; diğer maddelerde ise 15 ve üstündedir.

Ayrıca bu dört faktörün varyansı açıklama yüzdesi % 36,88'dir. Faktörlerin özdeğerleri sırasıyla; Kendini Geliştirici Mizah (KGM): 5.22, Katılımcı Mizah (KM): 2.97, Saldırgan Mizah (SM): 1.90 ve Kendini Yıkıcı Mizah (KYM): 1.70'dir. Varyansı açıklama yüzdeleri sırasıyla; 16.34, 9.28, 5.97 ve 5.30'dur.

Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçekleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla faktörlerin birbirleriyle gösterdikleri korelasyon katsayıları hesaplanarak Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6
Faktörlerin Birbirleriyle Gösterdikleri Korelasyon Katsayıları

	Kendini Geliştirici Mizah	Katılımcı Mizah	Saldırgan Mizah	Kendini Yıkıcı Mizah
Kendini Geliştirici Mizah	-	.42**	.04	.29**
Katılımcı Mizah		-	.13**	.28**
Saldırgan Mizah			-	.29**
Kendini Yıkıcı Mizah				-

N=485; **p<0.01

Tablo 6’da da görüldüğü gibi Katılımcı Mizah alt ölçeği ile Kendini Geliştirici Mizah, Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçekleri arasında sırasıyla .42, .13 ve .28 düzeyinde pozitif yönde bir ilişki gözlenmiştir. Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği ile Saldırgan Mizah alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken; Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği ile .29 düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırgan Mizah alt ölçeği ile Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında da .29 düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

4.2.2. Ölçüt Bağımlı Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Ölçekte yer alan alt ölçeklerin ilişkili olduğu düşünülen depresyon, fonksiyonel olmayan tutumlar, benlik saygısı ve olumlu, olumsuz duygular gibi değişkenlerle aralarındaki ilişkileri incelemek amacıyla bu değişkenlere ilişkin ölçümlerle Mizah Tarzları Ölçeği’nin alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar hesaplanarak Tablo 7 ve 8’de sunulmuştur.

Tablo 7
MTÖ Alt ölçekleri ile Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı
Envanteri Puanları Arasındaki Korelasyonlar

	Kendini Geliştirici Mizah	Katılımcı Mizah	Saldırgan Mizah	Kendini Yıkıcı Mizah
BDE	-.21*	-.20*	.10	.36**
RBSE	-.23**	-.23**	.04	.22**

N=137; **p<0.01, *p<0.05

Tablo 7’de de görüldüğü gibi Beck Depresyon Envanteri puanları ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında -.21 düzeyinde negatif yönde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında -.20 düzeyinde negatif yönde ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında .36 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bunun yanında BDE puanları ile Saldırgan Mizah alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Ayrıca Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri puanları ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında -.23 düzeyinde negatif yönde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında -.23 düzeyinde negatif yönde ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında .22 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bunun yanında RBSE puanları ile Saldırgan Mizah alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur. RBSE’den alınan yüksek puan düşük benlik algısına işaret etmektedir.

Tablo 8
MTÖ Alt ölçekleri ile Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar

	Kendini Geliştirici Mizah	Katılımcı Mizah	Saldırgan Mizah	Kendini Yıkıcı Mizah
FOTÖ	-.21*	-.13	.06	.12
PNDÖ(Pozitif)	.36**	.36**	-.01	-.08
PNDÖ(Negatif)	-.37**	-.21*	.15	.10
DMTÖ	.60**	.54**	.25**	.37**

N=138; **p<0.01, *p<0.05

Tablo 8’de de görüldüğü gibi Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği ile Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği puanları arasında -.21 düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, ancak FOTÖ puanları ile Mizah Tarzları Ölçeği’nin diğer alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Bunun yanında Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği’nin Pozitif Duygu alt ölçeği ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında .36 düzeyinde pozitif yönde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında .36 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Ancak Pozitif Duygu alt ölçeği ile Saldırgan Mizah alt ölçeği ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği’nin Negatif Duygu alt ölçeği ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında -.37 düzeyinde negatif yönde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında -.21 düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuş, ancak Negatif Duygu alt

ölçeği ile Saldırgan Mizah alt ölçeği ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

MTÖ alt ölçeklerinin, halihazırda Türkçe'ye kazandırılmış olan Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ile arasındaki korelasyonlar da hesaplanarak Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8'de de görüldüğü gibi DMTÖ puanları ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında .60 düzeyinde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında .54 düzeyinde, Saldırgan Mizah alt ölçeği ile .25 düzeyinde ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında .37 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

4.3. Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Ölçeğin deneysel Türkçe formunun güvenilirliğini sınamak amacı ile madde-toplam puan korelasyonları, iç tutarlık katsayıları ve zamana karşı güvenilirliğini sınamak için de test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve bulgular Tablo 9 ve 10 ve 11'de sunulmuştur.

Her bir maddenin, yer aldığı alt ölçeğin temsil ettiği mizah türüyle ilişkisini belirlemek amacıyla, ölçek maddelerinin yer aldıkları alt ölçeklerin toplam puanlarıyla gösterdikleri korelasyonlar hesaplanmış ve bu değerler, maddelerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri ile birlikte tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9

Maddelerin Aritmetik Ortalama, Standart sapma ve Madde-Alt ölçek Toplam Puan Korelasyonları

Madde Numarası	\bar{X}	Ss	r
1	5,65	1,70	,42
2	4,20	1,83	,48

3	2,83	1,85	,44
4	2,86	1,79	,39
5	4,30	1,71	,44
6	4,76	1,81	,50
7	2,89	1,45	,27
8	3,54	1,90	,43
9	5,38	1,60	,37
10	3,92	1,95	,59
11	2,78	1,69	,41
12	2,80	1,78	,42
13	5,94	1,52	,41
14	4,46	1,80	,53
15	2,44	1,93	,32
16	3,06	1,79	,36
17	5,12	1,77	,41
18	4,08	1,81	,62
19	3,33	1,93	,43
20	3,33	1,63	,31
21	5,84	1,40	,49
22	3,42	1,89	,28
23	2,94	1,81	,38
24	2,76	1,70	,37
25	5,31	1,80	,53
26	4,94	1,71	,48
27	2,65	1,87	,35
28	3,31	1,83	,20
29	5,18	1,50	,45
30	4,38	1,76	,41
31	2,98	1,86	,44
32	3,43	1,81	,41

Tablo 9’da da görüldüğü gibi ölçeğin Türkçe deneysel formunda yer alan maddelerin ait oldukları alt ölçeklerle aralarındaki korelasyon katsayıları .20 ile .62 arasında değişmektedir.

Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayılarını incelemek amacıyla her bir alt ölçeğe ilişkin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları hesaplanarak tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10
MTÖ Alt ölçeklerinin İchtutarlık Katsayıları

	Kendini Geliştirici Mizah	Katılımcı Mizah	Saldırgan Mizah	Kendini Yıkıcı Mizah	Toplam
Cronbach alfa Katsayıları	,78	,74	,69	,67	,81

Tablo 10’da da görüldüğü gibi Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının; Mizah Tarzları Ölçeği’nin alt ölçekleri için .67 ile .78 arasında, toplam puan için ise .81 olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin devamlılık katsayısını saptamak için yapılan analizlerde elde edilen test-tekrar test korelasyon katsayıları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11
MTÖ Alt ölçeklerinin Test-tekrar Test Korelasyon Katsayıları

	Kendini Geliştirici Mizah	Katılımcı Mizah	Saldırgan Mizah	Kendini Yıkıcı Mizah	Toplam
Test-tekrar Test Korelasyonları	,82	,88	,85	,85	,91

Tablo 11’de de görüldüğü gibi test-tekrar test korelasyon katsayılarının Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği için .83, Katılımcı Mizah alt ölçeği için .88, Saldırgan Mizah alt

ölçeği için .85 ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği için ise .85 olduğu bulunmuştur. Ayrıca toplam puan için test-tekrar test korelasyon katsayısının .91 olduğu görölmektedir.

V. BÖLÜM

YORUM VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın bulgular bölümünde açıklanan sonuçlar yorumlanmış ve bu konuda yapılmış diğer araştırmaların bulguları ile karşılaştırılmıştır.

5.1. Çeviri Çalışmalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Yorumlar

Araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçek maddeleri, uzmanlarca değerlendirilmiş ve gerekli değişiklikler yapılarak orijinal formula deneysel formun eşdeğerliğinin sınanması için geri çevirme yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal dili olan İngilizce dilinde uzman olan kimselerce gerçekleştirilen geri çeviriler, orijinal ölçeği geliştiren ve uyarlayan araştırmacıların değerlendirmesine sunulmuştur. İki araştırmacı, oluşturulan deneysel Türkçe formun, orijinal İngilizce forma eşdeğer olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Bu anlaşma sonucunda elde edilen deneysel Türkçe formun sınanması amacıyla ilk çalışma gerçekleştirilmiştir.

Birinci çalışma sonucunda, bazı maddelerin kendi faktörleri dışındaki faktörlere yüklenmelerinin nedeninin, maddelerde yer alan ifadelerdeki aksaklıklar olacağı düşünüldüğü için, ikinci çalışmada bu maddelerin yeniden yazılarak kullanılmasına karar verilmiştir. Maddelerin yeniden yazılması, orijinal ölçeği geliştiren ve ölçeği Türkçe'ye uyarlayan araştırmacıların ortak çalışması sonucunda gerçekleştirilmiş ve maddelerin kaynak dilde taşıdıkları anlamı yitirmeden hedef dilde uygun bir dille ifade edilmeleri sağlanmıştır. Yapılan çeviri çalışmaları sonucunda elde edilen son deneysel formun orijinal forma eşdeğer olduğu söylenebilir. Ancak 4, 16, 22 ve 28. maddelerin kendi faktörlerine düşük faktör yükleriyle yüklenmelerinin yanında diğer bir faktördeki yükleri ile kendi faktörlerindeki yükleri arasında yeterince fazla fark olmaması, deneysel formda yer alan bu maddelerin Türkçe çevirilerinin orijinal dildeki maddelerin hedeflediği anlamı tam olarak taşıyor oldukları şeklinde yorumlanabilir.

5.2. Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Yorumlar

Oluşturulan deneysel formun yapı geçerliliğini sınamak için yapılan birinci çalışmada uygulanan faktör analizi sonucunda örnekleme yeterliliğinin .79 olduğu bulunmuştur. Elde edilen örneklem yeterliliği faktör analizi yapmak için uygun kabul edilecek düzeydedir.

Varimaks dönüştürme yöntemi kullanılarak yapılan temel bileşenler analizinde dört faktör arandığında 5 madde dışında tüm maddelerin ölçeğin orijinalinde olduğu gibi dört faktörde toplandığı görülmüştür. Bu dört faktörün varyansı açıklama düzeyi % 34,07'dir. Faktörlerin özdeğerleri sırasıyla; Kendini Geliştirici Mizah (KGM): 4.91, Katılımcı Mizah (KM): 2.35, Kendini Yıkıcı Mizah (KYM): 1.97 ve Saldırgan Mizah (SM): 1.66'dır. Varyansı açıklama yüzdeleri sırasıyla; 15.36, 7.36, 6.15, 5.20'dir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda, ölçeğin basit ve kararlı bir yapıya sahip olduğu ve dört faktörlü yapının Türk kültüründe de var olduğu söylenebilir.

Tablo 4'te de görüldüğü gibi, gerçekleştirilen ilk çalışma kapsamında yapılan faktör analizi sonucunda 9, 11, 16, 19 ve 28.maddelerin kendi faktörleri dışındaki faktörlere yerleştikleri; 22.maddenin ise kendi faktörüne yerleşmekle birlikte bir başka faktöre de çok yakın bir yükte yerleştiği görülmüştür. Bu bulgular deneysel formda yer alan bu maddelerin orijinal ölçekteki işlevlerini yerine getiremedikleri şeklinde yorumlanmıştır.

Geri çeviri yöntemi ile yapılan karşılaştırmanın orijinal dilde yapılıyor olması nedeniyle Türkçe ifadelerde ortaya çıkan anlam kaymalarını belirlemekte yeterli olmayacağı düşünülerek, yapılan bu ilk çalışmayla bu aksaklıkların ortaya çıkarılması ve uygun müdahalelerin yapılması da hedeflenmiştir.

Sözü edilen sorunlu maddelerin, ölçeğin orijinal formunda sorunsuz bir biçimde işliyor oluşu, mizah duygusu açısından var olması muhtemel kültürel farklılıklara bağlanabileceği gibi Türkçe çevirilerinin orijinal dilde hedeflenen anlamı vermemelerinden de kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle bu maddelerin ölçekten çıkartılmaları yerine yeniden

yazılmalarına karar verilmiştir. Bunun yanında psikometrik açıdan sorun teşkil etmeyen 23 ve 29.maddelerde yer alan ifadelerde de varolduğu saptanan çeviri sorunlarının giderilmesi için bu maddeler de yeniden yazılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi yeniden yazılan cümleler İngilizce'ye çevrilerek, değişiklikler üzerinde orijinal ölçeği geliştiren araştırmacının onayı bir kez daha alınarak bu maddelerin düzeltilerek yeniden yazılan halleri ölçeğin deneysel formuna yerleştirilmiştir.

Sorunlu maddeler üzerinde gerekli değişiklikler yapılarak ikinci kez yapılan faktör analizi için örnekleme yeterliliğinin .82 olduğu bulunmuştur. Elde edilen örneklem yeterliliğinin faktör analizi yapmak için uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 5'te de görüldüğü gibi düzeltilmiş deneysel Türkçe formda yer alan tüm maddeler orijinal formda yer aldıkları faktörlere .32 ile .75 arasında değişen faktör yükleri ile yerleşmişlerdir. Bu bulgular doğrultusunda deneysel Türkçe formun orijinal ölçekte var olan dört faktörü kapsadığı söylenebilir ve Türkçe formun orijinal ölçekle aynı faktörleri içermesi ölçeklerin eşdeğer olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir.

Ayrıca elde edilen bu dört faktörün varyansı açıklama düzeyi % 36,88'dir. Faktörlerin özdeğerleri sırasıyla; Kendini Geliştirici Mizah (KGM): 5.22, Katılımcı Mizah (KM): 2.97, Saldırgan Mizah (SM): 1.90 ve Kendini Yıkıcı Mizah (KYM): 1.70'dir. Varyansı açıklama yüzdeleri sırasıyla; 16.34, 9.28, 5.97 ve 5.30'dur. Bu bulgular doğrultusunda faktörlerin mizahın günlük kullanım tarzlarındaki bireysel farklılıkları belirlemede Türk kültürü için de yeterli olduğu söylenebilir.

Birden fazla faktöre yüklenen maddelerin kendi faktörlerindeki ve diğer faktörlerdeki yükleri arasındaki fark 4, 22 ve 28. maddelerde 10; diğer maddelerde ise 15 ve üstündedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda yukarıda belirtilen bu maddelerin orijinal ölçekteki maddeler kadar etkili işlemediği söylenebilir.

MTÖ'nün alt ölçekleri arasındaki korelasyonların sunulduğu Tablo 6 incelendiğinde Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği ile Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında beklenilenden

daha yüksek bir korelasyon elde edildiği görülmektedir. Bu durum, kendini geliştirici mizah tarzını kullanan bireylerin aynı zamanda kişiler arası ilişkileri kolaylaştırıcı mizah tarzını kullanmaya da eğilimli olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Martin ve arkadaşları (baskıda) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da benzer yönde bulgular elde edilmiştir ($r = .36$). Ancak ölçeğin Türkçe formunda yer alan bu alt ölçekler arasındaki ilişki daha yüksek ($r = .42$) bulunmuştur. Bunun yanında Katılımcı Mizah alt ölçeği ile Saldırgan Mizah alt ölçeği arasında Martin ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen çalışmada elde edilen korelasyondan ($r = .28$) daha düşük düzeyde ama anlamlı bir ($r = .13$) korelasyon değeri elde edilmiştir. Martin ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgulardan farklı bir diğer bulgu da Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeğinin, ölçekte yer alan diğer tüm alt ölçeklerle daha yüksek düzeyde ilişkiler göstermesidir. Kanada'da yapılan çalışmada bu korelasyonlar Kendini Geliştirici Mizahla .12, Katılımcı Mizahla .04, ve Saldırgan Mizahla .22 iken Türkçe formulla gerçekleştirilen çalışmada bu korelasyonlar sırasıyla .29, .28 ve .29 olarak bulunmuştur. Bu farklılıkların olası nedenlerinden biri, sözü edilen maddelerin birden fazla faktöre yüksek faktör yükleri ile yüklenmeleri olabileceği gibi; Türkiye ile Kuzey Amerika arasındaki kültürel farkların da böyle bir sonucu ortaya çıkarmış olabileceği söylenebilir. Kendini yıkıcı mizah diye tanımlanan bileşenin Türk insanının mizahı kullanmasında tüm tarzlarda daha ortak bir öge olduğu ve Kuzey Amerika'da ise bir derece saldırganlığın tüm mizah tarzlarında yer aldığı düşünülebilir. Elde edilen diğer korelasyon değerlerinin Kuzey Amerika örnekleme ile tutarlı olması alt ölçekler arasındaki diğer ilişkiler açısından herhangi bir sorun olmadığı, ancak bütünsel anlamda değerlendirildiğinde ölçeğin Türkçe'de İngilizce'de olduğundan biraz farklı işlediği söylenebilir.

Ölçekte yer alan alt ölçeklerin ilişkili olduğu düşünülen depresyon, fonksiyonel olmayan tutumlar, benlik saygısı ve olumlu-olumsuz duygular gibi değişkenlerle aralarındaki ilişkileri incelemek amacıyla hesaplanan korelasyonların sunulduğu Tablo 7 gözden geçirildiğinde, BDE puanlarıyla Kendini Geliştirici Mizah ve Katılımcı Mizah alt ölçekleri arasında negatif yönde Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği ile ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda Mizah duygusunun olumlu ve uyumlu boyutlarını ölçtüğü kabul edilen Kendini Geliştirici Mizah ve Katılımcı

Mizah alt ölçeklerinden yüksek puan alan bireylerin depresif düşüncelere daha az sahip oldukları ve mizah duygusunun olumsuz ve uyumsuz yönünü ölçtüğü kabul edilen Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeğinden yüksek puan alanların ise depresif düşüncelere daha fazla sahip oldukları söylenebilir. Elde edilen bu bulgular Kanada örnekleminde elde edilen bulgularla da tutarlıdır. Orijinal ölçeğin geliştirildiği çalışma kapsamında da farklı bir ölçme aracı- Epidemiyolojik Depresyon Çalışmaları Merkezi Ölçeği (CESD- Center for Epidemiological Studies Depression Scale) - ile elde edilmiş olsa da depresyonla, yukarıda belirtilen alt ölçekler arasında sırasıyla Kendini Geliştirici Mizah ile $-.33$, Katılımcı Mizah ile $-.22$ düzeyinde negatif yönde, Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği ile ise $.24$ düzeyinde ilişkiler saptanmıştır. Bu bulgular doğrultusunda Mizah Tarzları Ölçeği'nin Türkçe formunun ölçeğin kuramsal temeline dayanılarak ortaya çıkması beklenen ilişkileri göstermekte olduğu söylenebilir.

Bunun yanında depresyonla ilişkili olan fonksiyonel olmayan tutumlarla MTÖ alt ölçekleri arasındaki korelasyonların sunulduğu Tablo 8 incelendiğinde Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği ile FOTÖ toplam puanları arasında $-.21$ düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeğinden yüksek puan alan bireylerin fonksiyonel olmayan tutumlara daha az sahip oldukları söylenebilir. Bu bulgular da Mizah Tarzları ölçeğinin rasyoneli ile tutarlıdır ve kuramsal olarak beklenen ilişkilerin var olduğunu göstermektedir.

Benlik saygısı değişkenine ilişkin ölçümlerle MTÖ alt ölçekleri arasındaki ilişkilerin sunulduğu Tablo 7 incelendiğinde RBSE puanları ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında $-.23$ düzeyinde negatif yönde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında $-.23$ düzeyinde negatif yönde ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında ise $.22$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bunun yanında RBSE puanları ile Saldırgan Mizah alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. RBSE 'den alınan yüksek puanların düşük benlik saygısına işaret ettiği dikkate alındığında MTÖ'nün olumlu ve uyumlu mizahı ölçtüğü kabul edilen alt ölçeklerinden yüksek puan alan bireylerin yüksek benlik saygısına sahip oldukları, olumsuz ve uyumsuz mizah tarzlarından birini ölçen Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeğinden yüksek puan alanların ise düşük benlik

saygısına sahip oldukları söylenebilir. Bu bulgular hem ölçeğin rasyoneli ile, hem de Martin ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen çalışmada elde edilen sonuçlarla tutarlıdır. Kanada örnekleminde de aynı ölçme aracı ile elde edilen korelasyonlar sırasıyla, Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği için .33, Katılımcı Mizah için .22 ve Kendini Yıkıcı Mizah için -.24'tür. Kanada'da yapılan çalışmada RBSE'nin ters yönde puanlandığı gözden kaçırılmamalıdır. Benlik saygısı ve Mizah Tarzları alt ölçekleri arasında kuramsal olarak beklenen ilişkilerin varlığını gösteren bu bulgular, ölçeğin Türkçe formunun da orijinal formun yordamayı hedeflediği ilişkileri yordayabildiği ve ölçtüğü nitelikleri ölçebildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği puanları ile MTÖ alt ölçekleri arasındaki ilişkilerin sunulduğu Tablo 8 gözden geçirildiğinde Pozitif Duygu alt ölçeği ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında .36 düzeyinde pozitif yönde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında .36 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda MTÖ'nün yukarıda adı geçen alt ölçeklerinden yüksek puan alan bireylerin olumlu duyguları daha sık yaşıyor oldukları söylenebilir. Bu bulgular Kanada örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgularla tutarlıdır. Durumluk-Sürekli Neşelilik Envanteri'nin (STCI-State-Trait Cheerfulness Inventory) Neşelilik alt ölçeği ile yukarıda adı geçen MTÖ alt ölçekleri için sırasıyla .55 ve .65 düzeyinde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir (Martin ve diğ, baskıda). MTÖ'nün 60 maddelik deneysel formuyla yapılan çalışmada ise (Puhlik-Doris, 1999) Türkiye örneklemiyle gerçekleştirilen çalışmada kullanılan Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği'nin (PANAS-Positive and Negative Affect Schedule) Pozitif Duygu alt ölçeği ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği için .24 ve Katılımcı Mizah için .23 düzeyinde korelasyonlar elde edilmiştir. Elde edilen bu bulguların da Türkiye örnekleminde elde edilen bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir.

Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği'nin Negatif Duygu alt ölçeği ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında -.37 düzeyinde negatif yönde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında -.21 düzeyinde negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda yukarıda adı geçen ve MTÖ'nün mizah duygusunun olumlu ve uyumlu boyutunu ölçtüğü kabul edilen alt ölçeklerinden yüksek puan alan bireylerin, olumsuz

duyguları daha az sıklıkta yaşadıkları söylenebilir. Bu bulgular da Kanada örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgularla tutarlıdır. Durumluk-Sürekli Neşelilik Envanteri'nin (STCI-State-Trait Cheerfulness Inventory) Olumsuz Duygudurum alt ölçeği ile yukarıda adı geçen MTÖ alt ölçekleri için sırasıyla -.37 ve -.33 düzeyinde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir (Martin ve diğ., baskıda). MTÖ'nün 60 maddelik deneysel formuyla yapılan çalışmada ise (Puhlik-Doris, 1999) Türkiye örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada kullanılan Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği'nin (PANAS-Positive and Negative Affect Schedule) Negatif Duygu alt ölçeği ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği için -.26 ve Katılımcı Mizah için -.13 düzeyinde korelasyonlar elde edilmiştir. Bu bulgular da Türkiye örnekleminde elde edilen bulgularla paraleldir. Olumlu ve olumsuz duygularla, Mizah Tarzları Ölçeği'nin alt ölçekleri arasında saptanan ilişkilerin kuramsal olarak beklenen ilişkilerle tutarlı olduğu ve Türkçe formun beklenen bu ilişkileri yordayabildiği söylenebilir.

MTÖ alt ölçeklerinin, halihazırda Türkçe'ye kazandırılmış olan Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği ile ilişkisini incelemek amacıyla hesaplanan korelasyonların sunulduğu Tablo 8 gözden geçirildiğinde DMTÖ puanları ile Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği arasında .60 düzeyinde, Katılımcı Mizah alt ölçeği arasında .54 düzeyinde, Saldırgan Mizah alt ölçeği ile .25 düzeyinde pozitif yönde ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği arasında .37 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda bu çalışmada adaptasyonu gerçekleştirilen MTÖ'nün, halihazırda Türkçe'ye kazandırılmış olan DMTÖ'den farklı olarak mizahın kullanım tarzlarındaki bireysel farklılıkları belirlemekte olduğu ve mizahın, günlük kullanım tarzlarında potansiyel olarak yer alabilecek olan olumsuz ve uyumsuz yanları ayırt edebildiği söylenebilir. Bunun yanında, DMTÖ puanlarıyla oldukça yüksek korelasyonlar sergileyen Kendini Geliştirici Mizah ve Katılımcı Mizah alt ölçeklerinin ise DMTÖ ile ölçülen mizah duygusuyla çok yakından ilişkili oldukları söylenebilir. MTÖ ve DMTÖ arasında elde edilen bu korelasyonların olası nedenlerinden biri de, DMTÖ'nün her ne kadar mizahi tepkilerin veriliş sıklığını ölçmek üzere tasarlanmış bir ölçek olsa da, kapsamında yer alan maddelerdeki ifadelerin hoş ve nahış durumları betimliyor olması ve bu durumlar karşısında bireyin ne tür bir tepki verdiğini ölçüyor olması olabilir. Sözü edilen bu

nedenlerden dolayı MTÖ'nün tüm alt ölçekleri ile DMTÖ arasında anlamlı korelasyonlar elde edilmiş olabilir ancak daha önce de değindiğimiz gibi DMTÖ mizah kullanımındaki tarzlar arasındaki bireysel farkları belirlememekte, toplam bir mizah duygusu puanı sunmakta; MTÖ ise tarzlar arasında olumlu ve uyumlu olup olmamalarına göre bir ayırım yapabilmektedir.

5.3. Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Yorumlar

Ölçeğin deneysel Türkçe formunun güvenilirliğini sınamak amacı ile madde-toplam puan korelasyonları, iç tutarlık katsayıları ve zamana karşı güvenilirliğini sınamak için de test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır.

Her bir maddenin, yer aldığı alt ölçeğin temsil ettiği mizah tarzıyla ilişkisini belirlemek amacıyla hesaplanan ve Tablo 9'da sunulan korelasyonlar incelendiğinde, maddelerin ait oldukları alt ölçeklerle aralarındaki korelasyon katsayılarının .20 ile .62 arasında değişmekte olduğu görülmektedir. Elde edilen korelasyon değerlerinin yüksek oluşu, maddelerin uygun faktöre yerleştiğinin bir göstergesi olmanın yanında ölçeğin güvenilirliğini de destekleyici düzeydedir.

MTÖ alt ölçeklerinin iç tutarlık Cronbach alfa katsayılarının sunulduğu Tablo 10 incelendiğinde Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği için .78, Katılımcı Mizah alt ölçeği için .74, Saldırgan Mizah alt ölçeği için .69 ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği için de .67 olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda her bir maddeye verilen yanıtlardaki değişiklik ile o maddenin yer aldığı alt ölçeğin toplam puanındaki değişkenlik ilişkisinin yeterli derecede yüksek olduğu söylenebilir. Ancak .70'in altında bulunan iki alt ölçeğe ilişkin iç tutarlık katsayıları, bu alt ölçeklerde yer alan ve düşük toplam puan korelasyonlarına sahip olan maddelerden kaynaklanıyor olabilir. Martin ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen orijinal ölçeğin geliştirilmesi çalışmasında elde edilen Cronbach alfa değerlerinin .77 ve .81 arasında olması (Martin ve diğ., baskıda) ölçeğin Türkçe formunda yer alan alt ölçeklerin orijinal İngilizce formunda yer alan alt ölçeklere oranla daha düşük iç tutarlık katsayılarına sahip olduklarını göstermektedir.

Ölçeğin devamlılık katsayısını saptamak için yapılan analizlerde elde edilen test-tekrar test korelasyon katsayılarının sunulduğu Tablo 11 gözden geçirildiğinde, devamlılık katsayılarının, Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeği için .83, Katılımcı Mizah alt ölçeği için .88, Saldırgan Mizah alt ölçeği için .85 ve Kendini Yıkıcı Mizah alt ölçeği için de .85 olduğu görülmektedir. Ayrıca toplam puan için test-tekrar test korelasyon katsayısının .91 olduğu dikkate alındığında, elde edilen korelasyon katsayıları ölçekten ve alt ölçeklerden alınan puanların zamanla değişmediğini göstermektedir. Ölçeğin devamlılık katsayısının yüksek oluşunda her iki uygulama arasında 15 gün süre olması, her iki uygulamanın da araştırmacı tarafından aynı ortamda ve aynı sürede yapılmış olmasının da katkısı olduğu söylenebilir. Elde edilen bu bulgular, Kanada örneklemini üzerinde gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgularla da tutarlıdır. Martin ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen çalışmada da test-tekrar test güvenilirlik katsayıları, yukarıda sözü edilen alt ölçekler için sırasıyla .81, .85, .80 ve .82 olarak hesaplanmıştır.

VI. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Martin ve arkadaşları tarafından geliştirilen (baskıda) mizahın günlük kullanım tarzlarındaki bireysel farklılıkları belirlemeye yönelik bir ölçeği (Humor Styles Questionnaire) Türk kültürüne uyarlamak amacıyla yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe çevirisi yapıldıktan sonra Çukurova Üniversitesi'nin farklı fakültelerinden seçilen öğrencilerden toplanan veriler ile geçerlik ve güvenilirliği sınanmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının sonuçlarına göre; ölçeğin Türkçe formu, 16-30 yaş, kız-erkek üniversite öğrencilerinin mizah kullanım tarzlarındaki bireysel farklılıkları belirlemek üzere kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Bu çalışmada uyarlanan ölçeğin kullanımına yönelik ve daha sonraki çalışmalarda ele alınabilecek konulara ışık tutacak öneriler aşağıda sıralanmıştır.

1. Bu araştırma, 16-30 yaşları arasındaki üniversite öğrencilerinin mizah kullanımındaki bireysel farklılıkları belirleyecek bir ölçeği Türk kültürüne uyarlamak amacıyla yapılmıştır. Çalışma yaş grubu ve eğitim düzeyi ile sınırlandırılmıştır. Ancak ölçek değişik yaş gruplarına ve farklı eğitim düzeyindeki kimselere uygulanarak geçerlik güvenilirliği tekrar sınanabilir.
2. Ölçeğin Türkçe formu ile orijinal İngilizce formu arasında işleyiş bakımından varolan bazı küçük farklılıkların giderilmesi için ileri bir çalışma gerçekleştirilebilir. Bu farklılıklara, birden fazla faktöre, yüksek faktör yükleri ile yüklenen psikometrik açıdan zayıf birkaç maddenin neden olabileceği düşünülürse bu maddelerin yeniden yazılarak yeniden faktör analizi uygulanarak Türkçe formun tekrar sınanması uygun bir yol olabilir.
3. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği akran değerlendirmelerine yer verilerek ve gözlem, görüşme gibi nitel birtakım veri toplama yöntemleri kullanılarak tekrarlanabilir. Bu şekilde, çalışmada elde edilen sonuçlar farklı türde verilerle de desteklenebilir.

4. Uyarlaması gerçekleştirilmiş Türkçe form ile gerçekleştirilecek ileriki çalışmalarda uyumlu ve kendini gerçekleştirmiş birey özellikleri olarak kabul edilen ya da bireyin uyumunu engellediği varsayılan farklı değişkenlerle mizah duygusunun Mizah Tarzları Ölçeği ile ayırt edilen uyumlu ve uyumsuz tarzları arasındaki ilişkiler saptanabilir.
5. Psikolojik danışmanların ya da öğretmenlerin danışma oturumlarında/derslerde mizahı kullanım tarzlarının incelenmesi suretiyle, kullandıkları tarzların sürece ne yönde etki ettiğinin araştırıldığı çalışmalar gerçekleştirilerek, profesyonellerce mizah duygusunun mesleki çalışmalarında daha etkili bir biçimde kullanılmasına yönelik öneriler geliştirilebilir.
6. Stres ve kaygı gibi bireyi zorlayıcı durumlar karşısında mizahın etkili bir başetme mekanizması olarak kullanılıp kullanılmayacağına sınındığı ve de mizahla başa çıkma becerilerinin bireylere ne şekilde kazandırılabilceğine ilişkin çalışmalar gerçekleştirilerek olumlu ve uyumlu mizah tarzları olarak kabul edilen tarzların bireylerin sözü edilen zorlayıcı durumlar karşısında başetme becerilerine etkisi incelenebilir.
7. Ölçeğin orijinalinin İngilizce olduğu ve Türkçe adaptasyon çalışmaları sırasında Fransızca ve Almanca formlarının da farklı araştırmacılarla bu dillere uyarlanıyor olduğu düşünüldüğünde; adaptasyon çalışmaları sonuçlandığında bu dört farklı dilin konuşulduğu farklı kültürlerden bireyler arasında mizah kullanım tarzları arasındaki farkların incelendiği kültürler arası çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aslan, H. S., Evlice, Y.E., Alparslan, Z. N., Aslan, O. & Cenkseven, F. (1996), "Mizah duygusunun depresyon ve kişilikle ilişkisi.", *Depresyon Dergisi*, 1, (3), 99-102.
- Aslan, H. S., Alparslan, Z.N., Evlice, Y.E., Aslan, O. & Cenkseven, F. (1999), "Çok boyutlu mizah duygusu ölçeği: faktör yapısı, güvenirlik ve geçerlik çalışması.", *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*.7, (1), 33-39.
- Aydın, G. (1993), "İç-dış kontrol odağı inancı ile durumluk mizah tepkisi arasındaki ilişki." *II. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 87-98
- Bergson H. (1996), "Gülme" (Çev. Yaşar Avunç), I. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bizi, S., Keinan G., & Beith-Hallahmi, B. (1988), "Humor and coping with stress: A test under real conditions." *Personality and Individual Differences*, 9, (6), 951-956.
- Cohen, D. (1977), "Humor, Irony and Self-Detachment" (Ed) Chapman, A. J., Foot, H.C It's a Funny Thing, Humour, Oxford: Pergamon Press.
- Craik, K. H., Lampert M.D., & Nelson, A. J. (1996), "Sense of humor and styles of everyday humorous conduct." *Humor: International Journal Of Humor Research*, 9, (3/4),273-302
- Deaner, L.S., & McConatha, J. T. (1993), "The relation of humor to depression and personality." *Psychological Reports*, 72, 755-763
- Durmuş, Y. & Tezer, E. (2001), "Mizah duygusu ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişki.", *Türk Psikoloji Dergisi*, 16, (47), 25-32.

Eastman M. (1972), "The Sense of Humor", New York.:Octagon Books.

Eysenck, H. (1972), "Foreword" (Ed) Goldstein, J.H., McGhee, E. P. "The Psychology of Humor", London: Academic Press.

Fraenkel, J. R. & Wallen N. E. (1993), "How to Design and Evaluate research in Education", Singapore: McGraw-Hill, Inc.

Freud, S. (1998), "Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri", (Çev. Dr. Emre Kapkın), III. Basım, İstanbul: Payel Yayınevi.

Gall, D. M., Borg, R. W. & Gall, J. P. (1996), "Educational Research: An Introduction", New York: Longman Publishers USA.

Gençöz, T. (2000), "Pozitif ve negatif duygu ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması.", *Türk Psikoloji Dergisi*, 16, (46), 19-26

Goldin, E. & Bordan, T. (1999), " The use of humor in counseling: The laughing cure." *Journal of Counseling and Development*, 77, (4), 405-410.

Hisli, N. (1988), "Beck Depresyon Envanterinin geçerliği üzerine bir çalışma.", *Psikoloji Dergisi*, 6, (22), 118-122.

Janes, L. M. & Olson, J. M. (2000), "The behavioral effects of observing ridicule of others." *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 474-485

Keith-Spiegel P. (1972), "Early conceptions of humor: Varieties and issues." (Ed) Goldstein, J.H., McGhee, E. P. The Psychology of Humor. London: Academic Press.

- Kohler, G., & Ruch, W. (1996), "Sources of variance in current sense of humor inventories. How much substance, how much method variance?", *Humor: International Journal of Humor Research*, 9, (3/4), 363-397.
- Kuiper, N. A., Martin, R. A., & Olinger, L. J. (1993), "Coping humor, stress and cognitive appraisals." *Canadian Journal of Behavioral Science*, 25, 81-96
- Kuiper, N.A., & Martin R. A. (1998), "The Sense of Humor: Explorations of a Personality Characteristic." (Ed) Ruch, W. Sense of Humor, New York. Mouton de Gruyter.
- Kuiper, N.A., & Martin R. A. (1993), "Humor and Self-concept" . *Humor: International Journal of Humor Research*, 6, (3), 251-270.
- Kuiper, N.A., Martin R. A., & Dance, K. A. (1992), "Sense of humor and enhanced quality of life." *Personality and Individual Differences*, 13, (12), 1273-1283.
- Kush, J. C. (1997), "Relationship between humor appreciation and counselor self-perceptions." *Counseling & Values*, 42, (1), 22-30
- Lefcourt, H. M., Davidson, K., Shepherd R., Phillips, M., Prachin, K.M. & Mills, D. E. (1995), "Perspective taking humor: Accounting for stress moderation." *Journal of Social and Clinical Psychology*, 14, 523-542
- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P. Larsen, G., Gray, J. & Weir, K. (baskıda), "Individual differences of uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire.", *Journal of Research in Personality*.

- Martin, R. A. (baskida), "Sense of Humor" (Ed) Lopez, J. S. Ve Snyder C.R. Handbook of Positive Psychological Assessment, Washington D.C: American Psychological Association.
- Martin, R. A. (1996), "The Situational Humor Response Questionnaire (SHRQ) and the Coping Humor Scale (CHS): A decade of research findings." *Humor: International Journal Of Humor Research*, 9, (3/4), 251-272
- Martin, R. A.& Lefcourt, H. M. (1983), "Sense of humor as a moderator of the relation between stressors and moods." *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, (6), 1313-1324
- Martin, R. A.& Lefcourt, H. M.(1984), "The Situational Humor Response Questionnaire: A qualitative measure of sense of humor." *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, (1), 145-155
- Martin R. A., Kuiper, N. A., Olinger, J. L. & Dance, K. A. (1993), "Humor, coping with stress, self-concept, and psychological well-being." *Humor: International Journal Of Humor Research*, 6, (1), 89-104.
- Martin R. A. (1998), " Approaches to the sense of humor: A historical view." (Ed) Ruch, W. Sense of Humor, New York: Mouton de Gruyter.
- McGee, P. E. (1982), "Effect of peer pressure on imitation of humor response in college students." *Psychology Reports*, 51, 1111-1117
- Nezu, A. M., Nezu, C. M. & Blissett, S. E. (1988), " Sense of humor as a moderator of the relation between stressful events and psychological distress: A prospective analysis." *Journal of Personality and Social Psychology* 54, (3), 520-525.

- Overholser, J. C. (1992), "Sense of Humor when coping with life stress." *Personality and Individual Differences*, 13, 799-804.
- Öner, N. (1997), "Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı", İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özenç, S. (1998), "Algılanan anne-baba tutumlarının durumluk mizah tepki düzeyine etkisi." Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özgüven, İ. E. (1994), "Psikolojik Testler" Ankara: Yeni Doğu Matbaası
- Özünü, Ü. (1999), "Gülmecenin Dilleri" Ankara: Doruk Yayınevi
- Puhlik-Doris, P. (1999), "The Humor Styles Questionnaire: A New Multidimensional Measure of Sense of Humor." Master Thesis, The University of Western Ontario, London, Ontario.
- Ruch, W. (1994), "Temperament, Eysenck's PEN system and humor-related traits." *Humor: International Journal of Humor Research*, 7, 209-244
- Ruch, W. (1996), "Measurement approaches to the sense of humor: Introduction and overview." *Humor: International Journal Of Humor Research*, 9, (3/4), 239-250
- Ruch, W. (1998), "Sense of Humor: A new look at an old concept" (Ed) Ruch, W. The Sense of Humor. New York: Mouton de Gruyter
- Sanders, B. (2001), "Kahkahanın Zaferi: Yıkıcı Bir Tarih Olarak Gülme", Çev. Kemal Atakay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Saper, B. (1991), "The Jap Joke Controversy: An excruciating psychosocial analysis." *Humor: International Journal of Humor Research*, 4, 223-229.
- Savaşır, I. (1994), "Ölçek uyarlamasındaki sorunlar ve bazı çözüm yolları." *Türk Psikoloji Dergisi*. 9, (33), 27-32.
- Savaşır, I. & Şahin N. H. (1997), "Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler" Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları
- Simon, J.M. (1990), "Humor and its relationship to perceived health, life satisfaction, and morale in older adults." *Issues in Mental Health Nursing*, 11, 17-31.
- Svebak, S. (1996), "The development of the Sense of Humor Questionnaire: From SHQ to SHQ-6." *Humor: International Journal of Humor Research*, 9, (3/4), 341-361.
- Şahin, N. (1994), "Psikoloji araştırmalarında ölçek kullanımı." *Türk Psikoloji Dergisi*. 9, (33), 19-26.
- Thorson, J.A. (1990), "Is propensity to laugh equivalent to sense of humor" *Psychological Reports*, 66, 737-738.
- Thorson, J.A., & Powell, F. C. (1993), "Development and validation of a multidimensional sense of humor scale." *Journal of Clinical Psychology*, 49, (1), 13-23.
- Thorson, J. A., Powell, F. C., Sarmany - Schuller, I., & Hampes, W. P. (1997), "Psychological health and sense of humor." *Journal of Clinical Psychology*, 52, (6), 605-619.
- Turgut, M. F. & Baykul, Y. (1992), "Ölçekleme Teknikleri", Ankara: ÖSYM Yayınları.

- Topuz, S. (1995), "The relation among popularity, sense of humor and academic achievement" Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zelvys, V. I. (1990), "Obscene humor: What the hell?" *Humor: International Journal of Humor Research*, 3, 323-332.

Ek 1

Birinci çalışmada kullanılan deneysel Türkçe form:

Mizah Yaşantıları Ölçeği

İnsanlar mizahı çok farklı biçimlerde yaşar ve dışa vururlar. Aşağıda mizahın yaşanabileceği farklı biçimleri ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her bir cümleyi dikkatle okuyarak o ifadeye ne ölçüde katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtin. Lütfen mümkün olduğunca dürüst ve tarafsız olarak yanıtlamaya çalışın. Yanıtlarınız için aşağıdaki değerlendirme ölçeğini temel alın:

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamıyla katılıyorum
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.	1	2	3	4	5	6	7
2. Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.	1	2	3	4	5	6	7
4. İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.	1	2	3	4	5	6	7
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez - doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.	1	2	3	4	5	6	7
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.	1	2	3	4	5	6	7
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.	1	2	3	4	5	6	7
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Kendimle ilgili gülünç hikayeler anlatarak diğer insanları, nadiren güldürürüm.	1	2	3	4	5	6	7
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
11. Fıkralar anlatırken ya da gülünç şeylerden söz ederken genellikle diğer insanların bunu nasıl anlayacaklarıyla çok fazla ilgilenmem.	1	2	3	4	5	6	7
12. Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.	1	2	3	4	5	6	7
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.	1	2	3	4	5	6	7

15. İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ve aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam. 1 2 3 4 5 6 7
16. Çoğunlukla kendimi küçük düşürücü gülünç şeyler söylemem. 1 2 3 4 5 6 7
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam. 1 2 3 4 5 6 7
18. Tek başıyysam ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım. 1 2 3 4 5 6 7
19. Bazen duruma uygun olmasa dahi, aklıma söylemekten kendimi alamayacağım kadar gülünç şeyler gelir. 1 2 3 4 5 6 7
20. Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm. 1 2 3 4 5 6 7
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım. 1 2 3 4 5 6 7
22. Kederli ya da üzgünsem genellikle mizah anlayışımı kaybederim. 1 2 3 4 5 6 7
23. Bütün arkadaşlarım gülse bile, bir başkasına gülerlerken asla onlara eşlik etmem. 1 2 3 4 5 6 7
24. Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum. 1 2 3 4 5 6 7
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam. 1 2 3 4 5 6 7
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur. 1 2 3 4 5 6 7
27. Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim. 1 2 3 4 5 6 7
28. Problemlerim varsa ya da mutsuzsam, çoğunlukla bunu şakalaşarak öyle gizlerim ki, en yakın arkadaşlarım bile gerçekte ne hissettiğimi anlamazlar. 1 2 3 4 5 6 7
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle söyleyecek esprili şeyler düşünemem. 1 2 3 4 5 6 7
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim. 1 2 3 4 5 6 7
31. Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam. 1 2 3 4 5 6 7
32. Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır. 1 2 3 4 5 6 7

Ek 2

İkinci çalışmada kullanılan deneysel Türkçe form:

Mizah Yaşantıları Ölçeği

İnsanlar mizahı çok farklı biçimlerde yaşar ve dışa vururlar. Aşağıda mizahın yaşanabileceği farklı biçimleri ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her bir cümleyi dikkatle okuyarak o ifadeye ne ölçüde katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtin. Lütfen mümkün olduğunca dürüst ve tarafsız olarak yanıtlamaya çalışın. Yanıtlarınız için aşağıdaki değerlendirme ölçeğini temel alın:

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamıyla katılıyorum
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.	1	2	3	4	5	6	7
2. Moralem bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.	1	2	3	4	5	6	7
4. İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.	1	2	3	4	5	6	7
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez - doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.	1	2	3	4	5	6	7
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.	1	2	3	4	5	6	7
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.	1	2	3	4	5	6	7
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem.	1	2	3	4	5	6	7
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
11. Espri yaparken ya da komik bir şey söylerken genellikle karşımdakilerin bunu nasıl kaldıracağını pek önemsemem.	1	2	3	4	5	6	7
12. Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.	1	2	3	4	5	6	7
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.	1	2	3	4	5	6	7

15. İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam. 1 2 3 4 5 6 7
16. Çoğunlukla kendi kendimi kötöleyen ya da alaya alan espriler yapmam. 1 2 3 4 5 6 7
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam. 1 2 3 4 5 6 7
18. Tek başıyysam ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım. 1 2 3 4 5 6 7
19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim. 1 2 3 4 5 6 7
20. Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm. 1 2 3 4 5 6 7
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım. 1 2 3 4 5 6 7
22. Kederli ya da üzgünsem genellikle mizahi bakış açımı kaybederim. 1 2 3 4 5 6 7
23. Bütün arkadaşlarım bunu yapıyor olsa bile, bir başkasıyla alay edip ona gülerlerken asla onlara eşlik etmem. 1 2 3 4 5 6 7
24. Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum. 1 2 3 4 5 6 7
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam. 1 2 3 4 5 6 7
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur. 1 2 3 4 5 6 7
27. Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim. 1 2 3 4 5 6 7
28. Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yaparak gizlerim. 1 2 3 4 5 6 7
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez. 1 2 3 4 5 6 7
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim. 1 2 3 4 5 6 7
31. Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam. 1 2 3 4 5 6 7
32. Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır. 1 2 3 4 5 6 7

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Ercüment YERLİKAYA

Ünvanı: Araştırma Görevlisi

Doğum Yeri-Yılı: Kayseri,1976

e-mail: yerlikaya@cu.edu.tr

Öğrenim Durumu:

- 1998 - Yüksek Lisans (Tez Aşaması) - Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
- 1994 - 1998 Lisans - Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı
- 1991-1994 Lise - Nuh Mehmet Küçükçalık Anadolu Lisesi, Kayseri
- 1987 - 1991 Ortaokul - Nuh Mehmet Küçükçalık Anadolu Lisesi, Kayseri
- 1982 - 1987 İlkokul - Şükrü Malaz İlkokulu, Kayseri

Görevleri:

- 2000- Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi
- 1998 - 2000 Anadolu İlköğretim Okulunda Psikolojik Danışman

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANASYON MERKEZİ**